

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง "สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา ของครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจาก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าตามหัวข้อดังต่อไปนี้

ก. วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

1. ลักษณะวิชาท้องถิ่นของเรา
2. ความเป็นมาของวิชาท้องถิ่นของเรา
3. ความสำคัญและจำเป็นของการศึกษาท้องถิ่นของเรา
4. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรา
5. บทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรา เพื่อการเรียนการสอน
6. การจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเราของครูสังคมศึกษา
  - 6.1 การใช้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน
  - 6.2 การจัดเนื้อหาวิชาและการใช้หนังสือเรียน
  - 6.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 6.4 การใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น
  - 6.5 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ
2. งานวิจัยในต่างประเทศ

ก. วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

1. ลักษณะวิชาท้องถิ่นของเรา

วิชาท้องถิ่นของเรา เป็นวิชาบังคับเลือกในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ที่มีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรัก ผูกพันกับท้องถิ่น มองเห็นปัญหาและแนวทางแก้ไขเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนให้ดีขึ้น ลักษณะวิชาท้องถิ่นของเราจึงเป็นวิชาที่มีเนื้อหาสอดคล้อง และสนองความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2534 : 37) ได้สรุปลักษณะของรายวิชาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรตามโครงสร้างรายวิชาบังคับเลือกหรือเลือกเสรี
2. มีเนื้อหาสาระสอดคล้องและเป็นไปตามสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคมของแต่ละท้องถิ่นโดยเฉพาะ
3. มีวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระชี้ให้เห็นถึงปัญหา ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชน ในแต่ละท้องถิ่น
4. มีเนื้อหาสาระสัมพันธ์สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ แผนและแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น
5. มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น
6. มีวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระสนองความต้องการของนักเรียนเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะในการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการและงานอาชีพ
7. มีวัตถุประสงค์จะให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง รักท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

วิชาท้องถิ่นของเราจึงจัดเป็นวิชาตามความต้องการของท้องถิ่นหรือเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งครูผู้สอนจะต้องนำหลักสูตรระดับชาติ (หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หรือหลักสูตรแม่บทมาจัดทำหรือปรับปรุงให้เหมาะสมที่จะใช้ในท้องถิ่น คือ ให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับชีวิตในท้องถิ่นของตนโดยการ "ปรับ" และ "ขยาย" หลักสูตรระดับชาติ

สมิตร คุณานุกร (2523 : 183-184) ได้อธิบายการขยายและปรับหลักสูตรระดับชาติไว้ว่า "การขยาย" หมายถึง การนำเอาทั้งจุดมุ่งหมายและเนื้อหา มาขยายความ คือ ขยายให้ความมุ่งหมายจากนามธรรมเป็นรูปธรรม เนื้อหาที่ขยายความเพิ่มเติม ให้มีรายละเอียดที่ครูจะนำไปใช้สอนได้ ส่วน "ปรับ" ก็คือ นำเอาจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ภูมิศาสตร์ และความต้องการของประชาชนในแต่ละเขตการศึกษา ซึ่งการขยายและปรับหลักสูตรระดับชาติจะได้ผลออกมาในรูปของประมวลการสอน ซึ่งจะช่วยให้หลักสูตรระดับชาติมีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นมากที่สุด

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2529 : 32-33) ได้อธิบาย การขยาย ปรับ และเพิ่ม หลักสูตรระดับชาติ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ปรับ คือ ปรับเนื้อหาหรือประสบการณ์ในหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่น เช่น เรื่องการดำรงชีวิต จุดประสงค์การเรียนรู้ในหลักสูตร ต้องการให้นักเรียนรู้จักความปลอดภัยในการหุงต้ม ในเมืองควรสอนเกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้แก๊สและเครื่องไฟฟ้า ส่วนโรงเรียนในชนบทควรสอนเรื่องความปลอดภัยในการใช้ฟันและถ่านสำหรับหุงต้มอาหาร
2. ขยาย คือ เนื้อหาเรื่องใดที่ท้องถิ่นรู้จักกันดีแล้ว ก็ควรจะให้เด็กได้เรียนให้ลึกลงไปอีก
3. เพิ่ม คือ เนื้อหาบางเรื่อง เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นที่ควรเรียนรู้ แต่คนในท้องถิ่นอื่นไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ เช่น เรื่องเกี่ยวกับอาชีพ ภาษาท้องถิ่น ประเพณี เป็นต้น

ระวีวรรณ ศรีศรีรัมย์ (2532 : 235) ได้ให้ข้อคิดเห็นสอดคล้องกันในเรื่องของการปรับหลักสูตรระดับชาติ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับท้องถิ่นว่า ควรนำหลักสูตรระดับชาติมาเลือกและปรับ ในส่วนที่เป็นสาระสำคัญให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และจัดทำเป็นโครงการการเรียนการสอน เพื่อนำไปใช้ในท้องถิ่นนั้น ๆ

ศูนย์พัฒนาหลักสูตร (2533 : 3) ได้เสนอแนะลักษณะการนำหลักสูตรแม่บทระดับชาติมาปรับให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นไว้หลายลักษณะ พอสรุปได้ดังนี้

1. ปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา จากหัวข้อที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากที่หลักสูตรกำหนดไว้
2. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมที่เหมาะสมกับสภาพและความเป็นไปของท้องถิ่น เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ของหลักสูตร โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงจุดประสงค์ หัวข้อ/เนื้อหา และคาบเวลาเรียนที่หลักสูตรกำหนดไว้
3. เลือกใช้ ปรับปรุง เพิ่มเติม หรือตัดทอนเนื้อหาในสื่อต่าง ๆ หรือจัดทำสื่อขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น และสอดคล้องกับจุดประสงค์ และเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนด
4. จัดทำเนื้อหาวิชาหรือรายวิชาขึ้นใหม่ ให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชา
5. จัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ และหรือแบบฝึกหัด คู่มือครู คู่มือการเรียนการสอน ฯลฯ ขึ้นใหม่ ให้มีรายละเอียดเนื้อหาเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น และหัวข้อเนื้อหา ที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตร

ดังนั้น ครูผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเราจะต้องนำหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา รายวิชาท้องถิ่นของเรา 1, 2 และ 3 ซึ่งเป็นหลักสูตรแม่บทมา ปรับ ลด เพิ่ม ขยาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นจริงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และความเจริญของแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน และสามารถนำความรู้ความเข้าใจนั้นไปประยุกต์ใช้ ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตและท้องถิ่นให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

2. ความเป็นมาของวิชาท้องถิ่นของเรา

การจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ได้เริ่มปรากฏในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โดยได้เน้นการศึกษา

เกี่ยวกับอาชีพของท้องถิ่น ซึ่งหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ได้กำหนดหลักการ และจุดหมายไว้ดังนี้

หลักการ

ข้อ 3 เป็นหลักสูตรที่สนองความต้องการของท้องถิ่นทางด้าน อาชีพ การจัดสอนวิชาอาชีพจึงจำเป็นต้องสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

ข้อ 4 เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สามารถศึกษาหา ความรู้และทักษะจากแหล่งวิทยาการ และสถานประกอบการต่าง ๆ ได้

จุดหมาย

ข้อ 6 เพื่อให้มีความรู้ และทักษะที่เป็นพื้นฐานเพียงพอแก่การ แก่การนำไปปรับปรุงการดำรงชีวิตทั้งส่วนตัวและครอบครัว รวมทั้งฝึกงานและการศึกษาเพิ่มเติม

ข้อ 8 เพื่อให้รักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน ให้รู้จักบำรุงรักษา สภาพแวดล้อม เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย

(กระทรวงศึกษาธิการ 2521)

แต่เมื่อพิจารณาโครงสร้างของหลักสูตรที่มี 5 กลุ่มวิชา และแบ่งเป็นวิชา บัณฑิตกับวิชาเลือก พบว่า โครงสร้างของเนื้อหาไม่มีส่วนที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาให้สอดคล้อง กับหลักการและจุดหมายดังกล่าวข้างต้น และผลจากการวิจัยสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (กรมวิชาการ 2532 ข : 84, 91) ได้พบว่าการ จัดรายวิชาบางวิชายังไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และนักเรียนมีความรู้และทักษะไม่เพียงพอ ในการดำรงชีวิต ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ชุมชนและสังคม

ต่อมากรมวิชาการได้ทำการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โดยใช้ชื่อว่า หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ด้วยเหตุผลสำคัญ ประการหนึ่งคือ เพื่อสนองจุดเน้นการพัฒนาตามแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ที่เน้นความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสมกับ สภาพสังคม โดยกำหนดนโยบายโดยส่วนรวมของการศึกษาไว้ว่า เพื่อพัฒนาเยาวชนและประชาชน ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ มีความเป็นพลเมืองดีของชาติ เคารพ ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติ

มีความสำนึกที่จะต้องร่วมมือกันเพื่อป้องกันประเทศ และสร้างความมั่นคงให้แก่ชาติบ้านเมือง พร้อมทั้งส่งเสริมกระบวนการทางการศึกษา ที่มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมไทยปัจจุบัน ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันการศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษาเป็นศูนย์กลางในการบริการชุมชนทางวิชาการ และมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะในชนบท โดยจะปรับปรุงระบบการศึกษาให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยจัดระบบการศึกษาให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนรู้แต่ละระดับและประเภทของการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงในแต่ละท้องถิ่น โดยสนองความต้องการของสังคม วัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจของท้องถิ่นและของประเทศ

แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 ได้กำหนดนโยบายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยมุ่งปรับปรุงสถานศึกษาให้มีมาตรฐานและคุณภาพทัดเทียมกัน สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ และสนองต่อความจำเป็นของท้องถิ่นอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2529 : 52-53)

เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งในการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น คือ ความคิดเห็นจากนักวิชาการและสื่อมวลชน (กรมวิชาการ 2532 ก : 3-5) ที่ชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรปัจจุบันควรสนองความต้องการของท้องถิ่นให้มากขึ้น และควรจะให้ท้องถิ่นมีโอกาส และมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมากขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้ที่เรียนจบหลักสูตรแล้วส่วนมากยังไม่สามารถนำความรู้ และทักษะไปใช้ในการประกอบอาชีพให้สอดคล้องและสนองความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่

ด้วยเหตุนี้ กรมวิชาการจึงได้กำหนดหลักการสำคัญของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ไว้ว่า เป็นการศึกษาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น โดยมุ่งหมายให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และเลือกแนวทางแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับข้อจำกัดต่าง ๆ มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติ ที่จะทำให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน รวมทั้งเข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชน สามารถเสนอแนวทางพัฒนาชุมชน ภูมิใจในการปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตน

แนวดำเนินการเพื่อให้การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายข้างต้น จึงได้กำหนดให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่นและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดในการสร้างสรรค์งาน และในส่วนของโครงสร้างหลักสูตรก็ได้กำหนดให้มีวิชาบังคับ และวิชาเลือก ซึ่งวิชาบังคับจะประกอบด้วยวิชาบังคับแกน และวิชาบังคับเลือกโดยมีจุดเน้นดังนี้

วิชาบังคับแกน เป็นวิชาที่สอดคล้องกับชีวิตและสังคมซึ่งกรมวิชาการเป็นผู้รับผิดชอบ

วิชาบังคับเลือก เป็นวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ท้องถิ่นเป็นผู้จัดทำหรือเลือกผสมกัน

วิชาเลือกเสรี เป็นวิชาที่นักเรียนเลือกตามความต้องการของนักเรียนจะเลือกของกรมวิชาการที่จัดทำขึ้น หรือจากที่ท้องถิ่นจัดทำหรือผสมกัน

ดังนั้น วิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรี จึงเป็นส่วนที่จะช่วยส่งเสริมและเอื้ออำนวยให้ท้องถิ่นสามารถจัดเนื้อหาที่เกี่ยวกับท้องถิ่นในเรื่องต่าง ๆ ให้นักเรียนได้เรียนรู้ได้

ในส่วนของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมวิชาการได้กำหนดวิชาบังคับเลือกที่มุ่งให้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นไว้ 3 รายวิชาคือ

วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1

วิชา ส 072 ท้องถิ่นของเรา 2

วิชา ส 073 ท้องถิ่นของเรา 3

วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นและอาณาจักรโบราณที่เกี่ยวข้อง ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะพื้นบ้าน บุคคลสำคัญของท้องถิ่น และการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความเข้าใจในอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจ รักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน ร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

วิชา ส 072 ท้องถิ่นของเรา 2

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาที่สำคัญของท้องถิ่น ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและคุณภาพชีวิต แนวทางแก้ปัญหา การพัฒนาท้องถิ่นและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความเข้าใจ เห็นแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น โดยเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เห็นความจำเป็น และร่วมมือกันแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นของตน

วิชา ส 073 ท้องถิ่นของเรา 3

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษากรณีปัญหาหรือแนวคิดในการพัฒนาท้องถิ่น เสนอแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิต และทดลองดำเนินการตามแนวทางที่เสนอไว้ โดยเน้นการทำงานร่วมกันเพื่อให้เห็นแนวทางการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาท้องถิ่น เห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกัน ร่วมมือพัฒนาท้องถิ่นตามความสามารถของตน

3. ความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาท้องถิ่นของเรา

การศึกษาด้านสังคมศึกษา ในระบบโรงเรียนของประเทศไทยที่ผ่านมา มีขอบเขตค่อนข้างกว้างขวาง ตั้งแต่สนใจในรูปร่างลักษณะของโลก รวมทั้งสุริยจักรวาลที่โลก เกี่ยวข้องอยู่ ต่อมาความสนใจในการศึกษาได้ลงสู่ระบบของพื้นที่ในลักษณะต่าง ๆ กัน เริ่มตั้งแต่ การกำหนดเป็นทวีป ภูมิภาคลงไปจนถึงระดับประเทศ โดยมีเนื้อหาสาระประกอบไปด้วย ความหลากหลายในสาขาวิชาย่อย ๆ เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การปกครอง ศาสนา ประชากร ฯลฯ ประกอบกับหลักสูตรที่ผ่านมา กำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้เหมือนกันหมดทั่วประเทศ โดยใช้หลักสูตรเดียวกัน ทั้ง ๆ ที่แต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันทั้งในด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นผลให้นักเรียนต้องเรียนรู้สภาพสังคมในพื้นที่ซึ่งห่างไกลจากตัวเอง ต้องเรียนรู้สิ่งที่ไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริงที่เป็นอยู่ ซึ่งความรู้เหล่านั้นเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนน้อย เพียงแต่นำไปตอบคำถามเพื่อการสอบเท่านั้น ส่วนสภาพการณ์ในท้องถิ่นซึ่งพบเห็นอยู่เป็นประจำ นักเรียนกลับไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ และศึกษาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง ตลอดจนขาดการฝึกฝนให้มีพฤติกรรมที่เป็นพื้นฐานของการเรียนภาคปฏิบัติ อันจะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถ

แก้ปัญหาของท้องถิ่นได้ ดังที่ พระนอม แก้วกำเนิด (2533 : 33) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า "การเรียนการสอนในปัจจุบันเมื่ออยู่หลายส่วนที่ไม่เกี่ยวกับชีวิตจริง ไม่เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทั้งหลายที่นักเรียนอยู่ นักเรียนจึงเรียนในสิ่งที่ไม่อาจนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง เรียนรู้แต่เรื่องไกลตัว ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิต พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง ครอบครัว และท้องถิ่นของตนได้"

ดังนั้น ความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่ จึงเป็นเนื้อหาที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกที่นักเรียนควรจะได้เรียนรู้ เนื่องจากนักเรียนจำนวนไม่น้อยไม่ได้เรียนต่อในมหาวิทยาลัย แต่ใช้ชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนที่เคยอาศัยอยู่มากกว่า จึงควรแสวงหาประโยชน์จากการศึกษาหาความรู้ในท้องถิ่น เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงที่ตนเผชิญอยู่นั้นว่า เป็นอย่างไร ความรู้ที่ได้จากการศึกษา จะช่วยให้นักเรียนสามารถแก้ไขหรือปรับปรุงสภาพตนเอง ให้เข้ากับปัญหาได้ การที่นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ท้องถิ่นของตนเอง จึงเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงที่ช่วยให้รู้จักตนเอง และสภาพสังคมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในเรื่องความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาท้องถิ่นนี้ มีนักการศึกษาหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

สวัสดิ์ จงกล (2521 : 4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับท้องถิ่นในแง่ที่เป็นการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้ว่า การจะสร้างเสริมรากฐานของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น จำเป็นจะต้องกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นอย่างแท้จริง การดำเนินงานที่สำคัญอันเป็นพื้นฐานซึ่งมีผลในระยะยาวก็คือ การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ถึงแม้ประเทศไทยจะมีลักษณะองค์ประกอบส่วนใหญ่คล้ายคลึงกันก็ตาม แต่ในส่วนปลีกย่อยย่อมแตกต่างกันอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้คนไทยทุกคนจึงต้องเรียนรู้อย่างเดียวกันเพื่อเอกภาพของชาติ แต่ก็ต้องเรียนรู้ความแตกต่างในรายละเอียดเฉพาะท้องถิ่นของตน ซึ่งไม่ได้ระบุไว้ในหลักสูตรแม่บท ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้สิ่งที่เป็นจุดอ่อนในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่ตรงตามจุดหมายของการศึกษา การที่จะให้ผู้เรียนรัก ภูมิใจ และส่งเสริมความเจริญให้ท้องถิ่นของตนได้นั้น จำเป็นจะต้องทราบเรื่องราวทางด้านประวัติความเป็นมา และสภาพของท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน

ประเสริฐ วิทยารัฐ (2525 : 21) ให้ข้อคิดเห็นว่า การศึกษา
ท้องถิ่นที่ให้นักเรียนเริ่มเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวก่อน เป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับทฤษฎี
การเรียนรู้ที่เห็นว่า การเรียนรู้ต้องเริ่มจากสิ่งใกล้ตัวแล้วขยายออกไป

ภิรมยา อินทรกำแหง (2531 : 34) ได้สรุปถึงข้อดีของการจัด
การเรียนการสอนที่เน้นเรื่องท้องถิ่นไว้ว่า

1. ทำให้ผู้เรียนเกิดความรักถิ่นของตนยิ่งขึ้น
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนอยากพัฒนาและสร้างสรรค์ท้องถิ่นตน
3. ช่วยสกัดกั้นไม่ให้ผู้เรียนมุ่งเข้าสู่ส่วนกลาง

วิจิตร จันทรากุล (2532 : 6) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญและจำเป็น
ของการศึกษาท้องถิ่นว่า จะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจท้องถิ่นของตน มีความรักและหวงแหน
ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อันจะเป็นการช่วยอนุรักษ์สิ่งมีค่าต่าง ๆ ในท้องถิ่นของตนให้คงอยู่ได้

วินัย เกษมเศรษฐ์ (2532 : 13) ได้แสดงความคิดเห็นว่า
การพัฒนาสังคมนั้นจะต้องให้เด็กเข้าใจสภาพแวดล้อมใกล้ตัวมากที่สุด ให้เด็กรู้จักดำรงชีวิต
ในสังคมนั้น ต้องสอนให้เด็กรู้จักพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ และพัฒนาสังคม

จากข้อคิดเห็นดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ
ท้องถิ่นนั้น เป็นหน้าที่และสิ่งจำเป็นมากที่คนในท้องถิ่นทุกคนควรได้เรียนรู้ให้ลึกซึ้งและกว้างขวาง
ยิ่งขึ้น เรื่องราวในท้องถิ่นควรเป็นเรื่องแรกที่นักเรียนควรได้เรียน เพื่อจะได้เกิดความเข้าใจใน
หน้าที่และบทบาทของตนที่จะต้องสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ เกิดความตระหนักและหาทางแก้ไขปัญหา
อันจะเกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม รวมทั้งสามารถ
นำความรู้นั้นไปสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่นของตนต่อไป

4. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรา

ในการพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรานั้นจะมีขั้นตอนการดำเนินงาน
คล้ายคลึงกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยทั่วไป ซึ่งนักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรได้เสนอแนะ
กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

บันลือ พฤษะวัน (2520 : 154) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งมีความสัมพันธ์กับหลักสูตรแม่บทระดับชาติไว้ว่า หลักสูตรแกนกลางกับหลักสูตรท้องถิ่น ควรจะมีความสัมพันธ์กันตั้งแต่การนำหลักสูตรแกนกลางมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น จนถึง การนำไปปฏิบัติ ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาหลักสูตรแกนกลาง โดยพิจารณาจุดประสงค์ หลักการและเนื้อหา
2. ศึกษาแผนการสอนแกนกลาง
3. ศึกษาสื่อการเรียนแกนกลาง
4. จัดทำแผนการสอนท้องถิ่นโดยปรับแนวการสอนแกนกลาง โดยอาศัยข้อมูลท้องถิ่นเป็นหลัก ในขั้นนี้ควรสร้างบทเรียนและแผนการสอนของท้องถิ่นให้เหมาะสม
5. ปฏิบัติการสอน ครูผู้สอนทำการสอนตามแผนการสอนของท้องถิ่น

สุมิตร คุณานุกร (2523 : 192-196) ได้สรุปกระบวนการและวิธีการในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะกรรมการ โดยยึดหลักว่า ควรจะเลือกบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์หลาย ๆ ด้านเป็นกรรมการ และควรจะให้ครูร่วมเป็นกรรมการด้วย
2. การจัดตั้งอนุกรรมการจัดทำประมวลการสอน อนุกรรมการควรจะเป็นเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาประจำจังหวัด
3. การศึกษาและวิจัยหาข้อมูล คณะกรรมการและอนุกรรมการควรดำเนินงานหาข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้
  - 3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรในระดับชาติ
  - 3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชุมชนในแต่ละเขตการศึกษา
  - 3.3 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อบกพร่องต่าง ๆ ของประมวล-การสอนที่ได้จัดทำมาแล้วในอดีต
  - 3.4 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอนของแต่ละเขตการศึกษา

4. กำหนดข้อตกลงเบื้องต้น คณะกรรมการควรตกลงกันเกี่ยวกับรายละเอียดในเรื่องรูปแบบของประมวลการสอน และเวลาในการดำเนินงาน

5. การประชุมเพื่อดำเนินงาน

สัจด์ อุทรานันท์ (2528 : 310-312) ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะทำงานซึ่งควรประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอย่างน้อย 1 คน

ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพของสังคมและความต้องการของสังคม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิจัย สัมภาษณ์ ประชุม และสัมมนา แล้วทำการประมวลสภาพปัญหา และข้อเท็จจริงให้เป็นหมวดหมู่ จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นที่ 4 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในหลักสูตรกลางที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น และ/หรือจัดสร้างกระบวนวิชาขั้นใหม่

ขั้นที่ 5 ดำเนินการใช้หลักสูตรตามที่ได้ปรับ ขยายไว้แล้ว โดยมีการนิเทศ ติดตามผลการใช้หลักสูตรด้วย

ขั้นที่ 6 ประเมินผลการใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 7 ทำการปรับปรุงแก้ไข

ระวีวรรณ ศรีศรีรัมย์ (2532 : 259-262) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำเป็นต้องศึกษาปัญหาและสภาพปัจจุบันของท้องถิ่น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพิจารณาร่วมกับหลักสูตรระดับชาติสำหรับจัดทำวัตถุประสงค์และโครงการสอนในลักษณะกว้าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน สรุปได้ดังนี้

1. ให้มีคณะกรรมการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2. คณะกรรมการดังกล่าว ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรแม่บท

สภาพปัญหาและความต้องการเฉพาะของท้องถิ่น เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

3. จัดวางแผนงาน และทำโครงสร้างหลักสูตร โดยดำเนินงาน

ต่อไปนี้

3.1 กำหนดเนื้อหาวิชาและรายละเอียดของหลักสูตรให้

สอดคล้องกับหลักสูตรแม่บท

3.2 จัดทำเอกสารทางด้านหลักสูตร

3.3 จัดบริการในด้านการแนะแนวให้แก่ผู้ใช้หลักสูตร

3.4 จัดอบรมผู้บริหารโรงเรียนและครูให้มีความรู้

ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

3.5 จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและรายละเอียดของ

เนื้อหาวิชา

4. ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

5. ประเมินผลหลักสูตร

พระนอม แก้วกำเนิด (2533 : 35-38) ได้อธิบายถึงกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้

1. ศึกษา สืบค้น เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเสนอของท้องถิ่นเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ สภาพปัญหาและความต้องการในท้องถิ่น สภาพการจัดการศึกษาโดยเฉพาะในด้านครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ฯลฯ

2. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อเสนอที่ได้มาและนำผลมาจัดทำเป็นข้อเสนอแนะในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

3. พิจารณาความเหมาะสมในด้านวัตถุประสงค์ วัยของนักเรียน ความยากง่าย ความมากมายของเนื้อหาสาระ และความต้องการที่แท้จริงของนักเรียนและผู้ปกครอง

ชั้นใด

4. พิจารณาว่าเนื้อหาเหมาะสมจะใช้เรียนในระดับใดและ

การเรียนรู้

5. กำหนดความคิดรวบยอดหรือผลที่นักเรียนจะได้รับจาก

6. ดำเนินการร่างรายวิชาโดยระบุแนวทาง กระบวนการ
เรียนการสอน เนื้อหาสาระ วัตถุประสงค์เฉพาะและรหัส
7. วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการนำไปใช้ โดยพิจารณา
จากครูอาจารย์ หรือวิทยากรผู้สอน วัสดุอุปกรณ์การสอน แหล่งวิทยาการสถานประกอบการ เวลา
ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุน
8. พิจารณาและจัดสร้างปัจจัย องค์ประกอบที่จะเกื้อหนุน
กระบวนการเรียนการสอน เช่น สื่อการเรียนการสอน เทคนิคการสอน การแนะแนว การวัด
และการประเมินผล การนิเทศ
9. นำร่างรายวิชา หรือเรื่องและเนื้อหาไปทดสอบ หรือ
ทดลอง หรือนำร่อง เพื่อปรับปรุงพัฒนาให้สมบูรณ์และเหมาะสม

กรมวิชาการ (2533 ค : 42-43) ได้วางแนวทางในการจัดทำ
รายวิชาท้องถิ่นไว้ว่า ในกรณีที่ท้องถิ่นจะจัดทำรายวิชาบังคับเลือก หรือเลือกเสรีขึ้นใหม่ ควรจะ
ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การสำรวจความต้องการหรือความจำเป็น ก่อนที่จะจัดทำ
รายวิชาต่าง ๆ ควรศึกษาว่า ท้องถิ่นมีความจำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนในเรื่องใดเป็นพิเศษ จึงจะ
สอดคล้องกับสภาพความจำเป็นและความต้องการของท้องถิ่น การศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อหา
ข้อสรุปอาจทำได้โดยสำรวจความคิดเห็นจากบุคคลในชุมชน หรือสัมภาษณ์ผู้รู้ หรือวิทยากรในท้องถิ่น
ซึ่งอาจจะเป็นข้อมูลที่ครอบคลุมด้านสังคม วัฒนธรรมประเพณีและศาสนา สภาพเศรษฐกิจ อาชีพใน
ปัจจุบันและแนวโน้มของอาชีพในอนาคต ทรัพยากรต่าง ๆ ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ปัญหาของ
ชุมชน ฯลฯ เมื่อได้ข้อมูลเหล่านี้มาแล้วก็นำสังเคราะห์ สรุป หรือจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
เร่งด่วน เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดเรื่องที่จะจัดทำเป็นรายวิชา และกำหนดเป็นวิชาบังคับเลือก
หรือเลือกเสรี
2. กำหนดโครงสร้างความรู้ และคำอธิบายรายวิชา เมื่อ
กำหนดเรื่องและประเภทของรายวิชาได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการจัดทำโครงสร้างความรู้ ในขั้นนี้ให้
กำหนดให้ชัดเจนว่า รายวิชาที่จะจัดทำนี้ต้องการให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมในด้านต่อไปนี้
อย่างไรบ้าง และมากน้อยเพียงใด

- 2.1 ความรู้ ความคิด
- 2.2 เจตคติและค่านิยม
- 2.3 ทักษะ
- 2.4 การจัดการหรือการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิต

ประจำวัน

ต่อจากนี้จึงนำโครงสร้างความรู้ดังกล่าวมาจัดทำรายวิชาในรูปแบบที่กำหนดในหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วนคือ จุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา

3. การเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ หลังจากได้จัดทำรายวิชาแล้ว ควรจะพิจารณาความพร้อมในการจัดนารายวิชาต่าง ๆ ไปใช้จริง ซึ่งได้แก่ความพร้อมในเรื่องสื่อหรือเอกสารต่าง ๆ เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสือเรียน แบบฝึกหัด อุปกรณ์การสอน เป็นต้น สื่อการเรียนการสอนเหล่านี้อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ สื่อจากภายนอก และสื่อที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นเอง และสื่อที่ได้มีการจัดทำขึ้นโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือเรียน เป็นต้น

4. การจัดหาสื่อและอุปกรณ์ เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับความพร้อมในเรื่องของสื่อแล้ว ท้องถิ่นจะต้องจัดทำสื่อ เอกสาร และอุปกรณ์ที่ยังขาดดังนี้

4.1 จัดทำแผนการสอน โดยใช้แนวการสอนของกระทรวงศึกษาธิการเป็นตัวอย่างในการจัดทำ อาจจะนำแนวความคิดที่ได้จากคู่มือการสอนมาปรับใช้สำหรับการพัฒนาแผนการสอนด้วย

4.2 จัดทำหนังสือเรียน หนังสือแบบฝึกหัด เพิ่มเติมสำหรับใช้ในรายวิชาที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นเอง และไม่มีสื่อจากภายนอก

4.3 กำหนดแนวทาง วิธีการ และจัดทำเครื่องมือ ประเมินผลการเรียน

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางที่กรมวิชาการกำหนดให้เพื่อจัดทำรายวิชาท้องถิ่น พอดีสรุปเป็นขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราได้ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรา
2. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น หรือของเขตการศึกษานั้น ๆ
3. ศึกษาหลักสูตรในเรื่อง หลักการ จุดหมาย จุดประสงค์ของกลุ่มวิชาสังคมศึกษา และจุดประสงค์รายวิชาท้องถิ่นของเรา เพื่อกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชา
4. ดำเนินการจัดทำเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านประกอบ เป็นต้น
5. ดำเนินการทดลองและติดตามผลการสอน การใช้หลักสูตรแผนการสอน
6. ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรา

5. บทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราเพื่อการเรียนการสอน

ในการพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละท้องถิ่นนั้น ควรจะให้บุคลากรในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการขยาย และปรับหลักสูตรระดับชาติให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรามีลักษณะเฉพาะ ใช้ได้ในท้องถิ่นของตนเอง อันจะเป็นการพัฒนาผู้เรียนในแต่ละท้องถิ่นให้มีความรู้ ความคิด เจตคติ และทักษะที่ดี ให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ มีคุณค่าแก่ท้องถิ่นและสังคมที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ซึ่งบุคลากรในท้องถิ่นเหล่านี้ควรจะประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย ตั้งแต่ นักการศึกษาได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบุคคลที่ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

อรสา ปราชนันทร (2525 : 9-10) กล่าวถึงคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรทั้งหลักสูตรส่วนกลาง (Central level) และหลักสูตรระดับโรงเรียน (School level) ที่นิยมปฏิบัติกันในปัจจุบัน มักประกอบด้วย

1. ผู้เชี่ยวชาญในการจัดทำหลักสูตร คือ ผู้ที่มีความรู้เฉพาะในด้านหลักสูตร และเป็นผู้ที่มีความสนใจในด้านวิชาการ การจัดวางหลักสูตรให้เหมาะสมตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และให้ได้ผลดีที่สุด ผู้เชี่ยวชาญนี้อาจจะเป็นผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา เช่น

ศาสตราจารย์จากมหาวิทยาลัย และผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพต่าง ๆ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ในวิชาชีพได้

2. นักการศึกษา เป็นผู้ที่มีความรู้และรู้ทฤษฎีการศึกษา จิตวิทยาการศึกษาและอยู่ในวงการของการศึกษา เพื่อให้คำปรึกษาและคำแนะนำเกี่ยวกับการจัดสร้างหลักสูตรให้เหมาะสมตามลักษณะพัฒนาการของเด็ก

3. ผู้แทนจากชุมชน เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการศึกษา เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะผู้ปกครองนักเรียน ผู้แทนจากชุมชนจะเป็นผู้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดวางหลักสูตร กำหนดวัตถุประสงค์ให้ตอบสนองความต้องการของชุมชนว่าชุมชนนั้นต้องการให้จัดการศึกษาแบบใด พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอย่างไร เพื่อนักเรียนที่จบการศึกษาจะได้มีประสิทธิภาพตามความต้องการของชุมชน

4. ผู้แทนจากโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา เช่น ครูใหญ่เป็นผู้ที่ทราบถึงปัจจัยสำคัญ ๆ ในด้านการศึกษา เป็นผู้ร่วมจัดหลักสูตรในด้านที่เกี่ยวกับการบริหารงานว่า หลักสูตรนั้น ๆ สามารถจะดำเนินไปด้วยดีหรือไม่ และต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น บุคลากร อุปกรณ์การสอน และงบประมาณอย่างน้อยเพียงใด ผู้แทนจากโรงเรียนควรจะเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านวิชาการมีความสามารถและมีความชำนาญในการสอนมาแล้ว

5. ผู้ควบคุมการดำเนินงาน เป็นผู้ที่ควบคุมวิธีดำเนินงาน โดยแจ้งให้โรงเรียนทราบความเคลื่อนไหว ประสานงานกับสถาบันที่เกี่ยวข้อง จัดพิมพ์แบบเรียน และผลิตสื่อการเรียน

สังกัด อุทรานันท์ (2528 : 194) ได้แบ่งกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นออกเป็น 4 กลุ่มคือ

1. กลุ่มของคณะพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาวิชา ครู นักพัฒนาหลักสูตร และนักวัดผลการศึกษา

2. กลุ่มของผู้ที่ให้คำแนะนำและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของชุมชน ได้แก่ ผู้เขียนหนังสือ บุคคลที่ทำงานในหน่วยงานของรัฐและเอกชน ผู้แทนราษฎร ประชาชนทั่วไป ผู้ปกครองนักเรียน

4. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนักเรียน ได้แก่ ผู้เรียน และนักแนะแนวการศึกษา

รัตนะ บัวสนธ์ (2531 : 6) ได้เสริมว่า บุคคลที่สำคัญในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่

1. ครู ผู้เชี่ยวชาญในการสอน และ/หรือ มีความเข้าใจในหลักสูตรแม่บทเป็นอย่างดี ได้แก่ ครูวิชาการโรงเรียน ครูวิชาการกลุ่มโรงเรียน
2. ศึกษานิเทศก์
3. วิทยากรท้องถิ่น หรือปัญญาชนชาวบ้าน ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ในท้องถิ่นซึ่งเป็นมันสมองในการพัฒนาท้องถิ่นของตน
4. ผู้บริหารการศึกษาในสถาบันการศึกษา ท้องถิ่น

จอร์จ เอ โบซอง (George A. Beauchamp 1968 : 148-151) มีความเห็นว่า ผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ควรประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรม
2. นักวิจัยทางด้านหลักสูตร
3. ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ และนักบริหารการศึกษา
4. ตัวแทนประชาชน
5. นักเรียน

เจ กาเลน แซย์เลอร์ และ วิลเลียม เอ็ม อเล็กซานเดอร์ (J. Galen Saylor and William M. Alexander 1974 : 43) ได้สรุปถึงบุคลากรที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่ามี 2 กลุ่มดังนี้

1. บุคลากรภายในโรงเรียน ได้แก่ นักเรียน ครู
2. บุคลากรจากภายนอกโรงเรียน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร นักการศึกษาในชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน เป็นต้น

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาดังกล่าว จึงอาจสรุปได้ว่า ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรา ควรจะประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญ ครูอาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูสังคัมศึกษาในฐานะครูผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเรา ควรจะมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรา เพราะจะเป็นผู้นำหลักสูตรไปใช้ และจะเป็นผู้ทำให้การเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเราบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังนั้น ครูสังคัมศึกษาจึงควรมีส่วนร่วมในการขยาย และปรับหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น และการที่ให้ครูผู้สอนได้มีส่วนร่วมในการขยายและปรับหลักสูตร จะทำให้ครูผู้สอน เกิดความพอใจและยอมรับในหลักสูตร พร้อมทั้งเต็มใจจะนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของหลักสูตร สำหรับบทบาทของครูสังคัมศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเรา นั้น อาจพิจารณาจากบทบาทของครูผู้สอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งได้มีผู้แสดงความคิดเห็นไว้หลายท่านดังนี้

เฟื่องพั่ง เครือตราชู (2514 อ้างถึงใน ประพันธ์ พรหมมณี 2526 : 56-57) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. เป็นผู้แทนในคณะกรรมการหลักสูตรของกลุ่มโรงเรียน
  2. ร่วมเป็นคณะกรรมการของกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน
- ในการสำรวจความต้องการ จำเป็น และปัญหาของชุมชน เพื่อนำมาสร้างหลักสูตร
3. ประเมินผลหลักสูตรของโรงเรียน
  4. ทำการศึกษาเป็นกลุ่ม หรือรายบุคคล เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจในพัฒนาการของเด็ก และการที่จะทำหลักสูตรให้เหมาะสม
  5. ค้นคว้าและทดลองวิธีสอนใหม่ ๆ เพื่อปรับปรุงการสอนและวิจัยในกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน
  6. จัดทำเอกสาร วัสดุอุปกรณ์ประกอบหลักสูตร
  7. เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการสร้างและปรับปรุงหลักสูตร

อรุณ บุญสวัสดิ์ (2522 : 76) ได้สรุปบทบาทของครูผู้สอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า

1. มีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรในระดับจังหวัด และโรงเรียน
2. นำหลักสูตรไปใช้ให้ถูกต้องตามหลักการและจุดหมาย โดยบันทึกจุดอ่อนและจุดเด่นของหลักสูตรไว้
3. ประชุมปรึกษาหารือร่วมกับคณะครูและศึกษานิเทศก์ โดยสม่ำเสมอ
4. ทำการวิจัยในเรื่องการเรียนการสอน
5. จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น
6. ศึกษาหาความรู้ และเข้ารับการอบรมในเรื่องหลักสูตร อยู่เสมอ

บันลือ พฤษะวัน (2524 : 154-155) ได้เสนอแนะว่า
ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนควรมีส่วนในการสร้างหลักสูตรในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง
ดังต่อไปนี้

1. ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ให้สัมภาษณ์ หรือ
วิจัยงานอันเกี่ยวกับหลักสูตรที่ใช้อยู่
2. เข้าร่วมประชุม สัมมนาอันเกี่ยวกับเรื่องการจัด
การเรียนการสอน หรือเข้าสังเกตการณ์ในการประชุมดังกล่าว
3. ศึกษา บันทึกความคิดเห็น หรือแสดงออกในด้านความ
คิดเห็น ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงหลักสูตร ตามแต่โอกาสจะอำนวย
4. ทดลองและใช้หลักสูตรอย่างจริงจัง พร้อมทั้งศึกษาหา
จุดอ่อน จุดดีของหลักสูตรโดยสม่ำเสมอ
5. พยายามศึกษาและใช้วัสดุหลักสูตรให้เต็มที่
6. รวบรวม เรื่องราว นิทานประจำถิ่น อาชีพ ประเพณี
เฉพาะถิ่น เพื่อจัดกิจกรรม และส่งเสริมความเข้าใจ ภูมิใจในท้องถิ่นของตน ตลอดจนเผยแพร่
และแลกเปลี่ยนให้เพื่อนครูและประชาชนได้ทราบสิ่งดีงามในท้องถิ่นของตน
7. จัดประชุมวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อศึกษาจุดประสงค์การใช้
แผนการสอนและศึกษาหลักสูตร

เจ กาเลน เซย์เลอร์ และ วิลเลียม เอ็ม อเล็กซานเดอร์ (J. Galen Saylor and William M. Alexander 1974 : 42-44) ได้เน้นความสำคัญของครูในการพัฒนาหลักสูตรในประเทศสหรัฐอเมริกาว่า ครูมีบทบาทในการร่วมกำหนด จุดมุ่งหมายของโรงเรียน จัดทำคู่มือหลักสูตร จัดโครงการทางการศึกษาของโรงเรียน และนำ ประสบการณ์การเรียนรู้ไปปฏิบัติให้เหมาะสมกับนักเรียน

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ อาจสรุปได้ว่า บทบาทของครูสังคัมศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราเพื่อการเรียนการสอน มีดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ วัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร รายวิชาท้องถิ่นของเรา
2. ประชุมครูสังคัมศึกษาผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเราในโรงเรียน และ ในเขตจังหวัดเพื่อร่วมสร้างเนื้อหาวิชา
3. ศึกษา ค้นคว้า เอกสารจากแหล่งข้อมูล และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่นเพื่อรวบรวมข้อมูล และจัดกระทำข้อมูลของท้องถิ่น
4. ดำเนินการเขียนโครงร่างเนื้อหาวิชาเพื่อจัดสร้างเนื้อหา
5. จัดทำแผนการสอน คู่มือการสอน ตลอดจนแนวทางการวัดและ ประเมินผล
6. ดำเนินการสอน

6. การจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเราของครูสังคัมศึกษา

6.1 การใช้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน

การนำหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราไปใช้ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญยิ่ง ของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เพราะจะทำให้ทราบว่าหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราที่ครูผู้สอนได้ จัดทำหรือได้พัฒนาแล้วนั้น ดีหรือไม่ มีจุดบกพร่องอะไรที่ควรจะต้องแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้เหมาะสมกับ สภาพท้องถิ่นและผู้เรียน ดังที่ สัจด์ อุทรานันท์ (2528 : 261) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการใช้หลักสูตรไว้ว่า "ขั้นตอนการใช้หลักสูตรเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการชี้ถึงความสำเร็จ หรือล้มเหลวของหลักสูตร เพราะถึงแม้หลักสูตรจะได้สร้างหรือพัฒนาไว้ดีเพียงใดก็ตาม ยังไม่สามารถจะกล่าวได้ว่าหลักสูตรประสบความสำเร็จ ถ้าหากการนำหลักสูตรไปใช้ดำเนินไปโดยไม่

ถูกต้องหรือไม่ดีเพียงพอ ความล้มเหลวของหลักสูตรก็จะบังเกิดขึ้นได้" ในเรื่องของการนำหลักสูตรไปใช้ให้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2523 : 130-132) ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่า หมายถึง การที่ผู้บริหารโรงเรียนและครู นำเอาโครงการของหลักสูตรที่เป็นรูปเล่มไปปฏิบัติให้เกิดผล รวมถึงการบริหารงานด้านวิชาการของโรงเรียนเพื่ออำนวยความสะดวกและนักเรียนสามารถสอนและเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

สันต์ ธรรมบำรุง (2527 : 120) กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้เป็นแนวทางที่จะนำหลักสูตรซึ่งเปรียบเหมือนภาคทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ การปฏิบัติจะให้ผลและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นนั้น บุคคลที่สำคัญคือ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนจะต้องศึกษาและเข้าใจหลักสูตรอย่างถ่องแท้

จากข้อคิดของนักการศึกษาข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้คือ การที่ผู้มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาอันได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครู ใช้ความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลตามเป้าหมายของหลักสูตร โดยที่ผู้บริหารเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และมีครูเป็นฝ่ายปฏิบัติการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525 : 184-191) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารและครูในการนำหลักสูตรไปใช้ให้ผลและมีประสิทธิภาพ สรุปได้ดังนี้

1. การเตรียมวางแผนเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่ ครูหรือผู้บริหารจะต้องวิเคราะห์หลักสูตรว่า จุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้มีเป้าประสงค์ที่แท้จริงคืออะไร และสอดคล้องกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนและชุมชนเพียงไร การนำหลักสูตรมาปรับใช้นั้น ทางโรงเรียนมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างไร วัสดุประกอบหลักสูตรและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จะจัดหาได้อย่างไรและโดยวิธีใด การเตรียมบุคลากรเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรจะทำโดยวิธีใดจึงจะให้เข้าใจหลักสูตรอย่างแท้จริง
2. การจัดเตรียมอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ โดยจัดอบรมในรูปแบบของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

3. การจัดครูเข้าสอน
4. การจัดตารางสอน
5. การบริการวัสดุอุปกรณ์ประกอบหลักสูตร และสื่อการสอน
6. การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และเลือกสรร

โครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร

หลักสูตร

7. จัดโครงการประเมินผล การใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร
8. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร

ในส่วนของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ลาวัญย์ วิทยาลัย
(2533 : 76) ได้เสนอแนะแนวปฏิบัติสำหรับครูสังคมศึกษาในการนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิด
ประสิทธิภาพไว้ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและวัสดุประกอบหลักสูตรทุกชนิดอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อทราบทิศทางแนวปฏิบัติให้ถูกต้อง
2. วางแผนการเรียนการสอนอย่างมีระบบ โดยยึดเอาวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและวัตถุประสงค์รายวิชาเป็นหลัก
3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นการให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม ได้ฝึกปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เน้นการฝึกทักษะ การคิดแก้ปัญหา และการแสวงหาความรู้ โดยการสืบสอบและพัฒนาเจตคติ ค่านิยม และฝึกการปฏิบัติในฐานะสมาชิกของสังคมหรือพลเมืองได้
4. ใช้สื่อและวัสดุโสตทัศนูปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม เพื่อให้การเรียนการสอนน่าสนใจ สนุกสนาน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี
5. หลักสูตรเป็นแผนหรือแนวทางกลาง ๆ ครูอาจขยายเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่มีในหลักสูตร แต่มีประโยชน์เหมาะสมสำหรับท้องถิ่น หรือการดำรงชีวิตประจำวันของนักเรียน ครูควรเพิ่มเติมหรือขยายประสบการณ์การเรียนรู้แก่นักเรียนตามความเหมาะสม
6. ครูสังคมศึกษาควรจะได้วัดผลอยู่อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเพื่อกำหนดทราบความก้าวหน้าของนักเรียนและผลของการใช้หลักสูตร เพื่อนำผลไปปรับปรุงในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป

สำหรับหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 กรมวิชาการ
(2533 ง : 19) ได้เสนอแนะแนวการใช้หลักสูตรให้ได้ผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร
ไว้ว่า โรงเรียนควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดประชุมครูเพื่อชี้แจงให้เข้าใจรายละเอียดของหลักสูตร
ซึ่งได้แก่ หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง และคำอธิบายรายวิชา โดยเฉพาะคำอธิบายรายวิชา
นั้น ครูที่รับผิดชอบในแต่ละกลุ่มวิชาจะต้องทำความเข้าใจละเอียดลึกซึ้งในวิชาที่ตนรับผิดชอบ
2. จัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและเอกสารอื่น ๆ
ตามความจำเป็นให้พร้อม เพื่อให้ครูได้ศึกษาหรือใช้เป็นคู่มือ
3. จัดประชุมครูแต่ละวิชา เพื่อจัดทำแผนการสอนซึ่งเป็น
การวางแผนการสอนในระยะยาว การจัดทำแผนการสอนดังกล่าวให้อาศัยเอกสารหลักสูตร
เอกสารอื่น และสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ ส่วนประกอบของแผนการสอนควรประกอบด้วย
จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการสอน สื่อหรือแหล่งวิทยาการ การวัดและประเมินผล
การเรียน
4. จัดให้มีระบบการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อช่วยเหลือ
ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของครูให้เป็นไปตามแนวทางที่หลักสูตรต้องการ
ดังนั้น ในการนำหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราไปใช้ ผู้บริหารโรงเรียน
จึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร และการปรับ
หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น โดยการจัดอบรม สัมมนา หรือประชุมเชิงปฏิบัติการ
และจัดหาเอกสารหลักสูตรให้ครูได้ศึกษาค้นคว้า สำหรับครูผู้สอนควรจะนำความรู้ความเข้าใจ
เกี่ยวกับหลักสูตรไปจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามความต้องการของหลักสูตร

6.2 การจัดเนื้อหาวิชาและการใช้หนังสือเรียน

การจัดเนื้อหาวิชาและการใช้หนังสือเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญ
อีกประการหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา เนื่องจากหลักสูตรได้กำหนด
วัตถุประสงค์โครงสร้างของเนื้อหาวิชาในคำอธิบายรายวิชาไว้อย่างกว้าง ๆ ยังไม่ชัดเจนมากพอ
ที่จะนำไปปฏิบัติการสอนได้จริง ครูผู้สอนจึงต้องกำหนดจุดประสงค์ของรายวิชา แล้วจัดเนื้อหาให้
สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรและจุดประสงค์รายวิชา รวมทั้งดำเนินการจัดหาหรือจัดทำสื่อ
การเรียนการสอน อันได้แก่ หนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ หนังสืออ้างอิง ฯลฯ เพื่อให้บรรลุ

ความมุ่งหวังของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ที่เน้นให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2535 : 34) ได้เสนอแนะขั้นตอนในการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา จากหัวข้อที่กำหนดไว้ในคำอธิบายรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรแม่บท
2. กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะลด/เพิ่มหรือปรับจากประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์ โดยวิเคราะห์
  - 2.1 หลักสูตรแม่บท
  - 2.2 ความต้องการ ปัญหา และอุปสรรคของชุมชน
  - 2.3 ความพร้อมของโรงเรียน
3. นำเอารายละเอียดที่ได้จากข้อ 2 ไปปรับเข้าในโครงสร้างขอบข่ายของเนื้อหาแต่ละรายวิชา สำหรับจัดทำแผนการสอน
4. พิจารณารับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสื่อ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เพิ่ม/ลด หรือปรับนั้น

สนอง ประกอบชาติ (2535 : บทสัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดทำเนื้อหาวิชาท้องถิ่นของเรา สรุปได้ดังนี้

1. ศึกษาโครงสร้างของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. จัดทำโครงการเสนอโรงเรียนเพื่อขออนุมัติโครงการ การปฏิบัติการจัดทำร่างหลักสูตรเนื้อหาวิชาท้องถิ่นของเรา
3. เตรียมประชุมปฏิบัติการตามโครงการที่นำเสนอโรงเรียน
4. ทำหนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิ จากส่วนกลางมาเป็นวิทยากรในการประชุมปฏิบัติการ

5. ดำเนินการประชุมปฏิบัติการจัดทำร่างหลักสูตร

เนื้อหาวิชาท้องถิ่นของเรา

6. นำผลการประชุมปฏิบัติการมาจัดทำเนื้อหา ตลอดจน เอกสารประกอบการสอน ได้แก่ โครงการสอน แผนการสอน บทปฏิบัติการสำรวจสถานที่แหล่งต่าง ๆ และแบบประเมินการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ

นอกจากนี้ สอน ประกอบชาติ ได้เสนอแนะแหล่งความรู้ สำหรับศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพื่อจัดทำเนื้อหาวิชา ได้แก่ ที่ว่าการอำเภอหรือเขตของท้องถิ่นนั้น ๆ สำนักงานที่ดิน ป่าไม้ สถานีตรวจอากาศ เกษตรจังหวัด พาณิชจังหวัด พิพิธภัณฑ์หรือ ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัด บุคคลสำคัญในท้องถิ่น เอกสารและสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับท้องถิ่น

การใช้หนังสือเรียน

หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้ในโรงเรียนและนักเรียนควรจัดหาไว้ใช้ประกอบการเรียนการสอนตามรายวิชาต่าง ๆ จะใช้คำว่า "หนังสือเรียน" ซึ่งแต่เดิมใช้คำว่า "หนังสือแบบเรียน" จากหลักฐานที่ปรากฏพบว่า คำว่า "แบบเรียน" ใช้เรียกหนังสือที่พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) แต่งขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ หนังสือแบบเรียนหลวงมี 6 เล่ม ได้แก่ มูลบทบรรพกิจ วาหนิตินิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณ์ และพิศาลการ์ตน์ ต่อจากนั้นหนังสือที่ให้นักเรียนเรียนในชั้นเรียนต่าง ๆ จะใช้คำว่า "แบบเรียน" เช่น แบบเรียนเร็ว แบบเรียนใหม่ และแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นต้น จนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 จึงใช้คำว่า "หนังสือเรียน" แทน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวัตถุประสงค์ของการศึกษาตามหลักสูตรที่เปลี่ยนแปลงใหม่ ต้องการส่งเสริมการอ่านและศึกษาค้นคว้ามาก ๆ ตลอดจนต้องการเปลี่ยนทัศนคติเรื่องหนังสือที่ใช้ในห้องเรียนว่าไม่จำเป็นต้องเป็นแบบอย่าง สิ่งที่อยู่ในหนังสือแบบเรียนนั้นอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ หรืออาจมีผู้เห็นต่างไปจากสิ่งที่ปรากฏในหนังสือ นั้น ดังนั้น การใช้คำว่าหนังสือเรียนจึงเป็นคำที่มีความหมายกว้างกว่าหนังสือแบบเรียน

กรมวิชาการ (2533 จ : 3) ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนไว้ว่า เป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้สำหรับการเรียน มีสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตร อาจมีลักษณะเป็นเล่ม เป็นแผ่น หรือเป็นชุดก็ได้

ในพจนานุกรมของ คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good 1973 : 605) ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนไว้ 2 ประเด็น คือ

1. หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือใด ๆ ก็ตามที่ใช้เป็นคู่มือในการสอน

2. หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียน โดยเฉพาะที่จัดเรียบเรียงเนื้อหาไว้อย่างมีระบบระเบียบ โดยมุ่งที่จะใช้ในการสอนเฉพาะระดับใดระดับหนึ่ง และใช้เป็นอุปกรณ์การเรียนที่สำคัญสำหรับวิชาที่กำหนดให้

ดังนั้น หนังสือเรียนจึงหมายถึง หนังสือที่เป็นประโยชน์แก่ครูและนักเรียน ใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับหลักสูตร และกระทรวงศึกษาธิการประกาศอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้ และตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ต้องการส่งเสริมการอ่านและศึกษาค้นคว้ามาก ๆ โดยใช้หนังสือหลาย ๆ ประเภท หนังสือเรียนจึงควรเป็นสื่อการเรียนการสอนประเภทหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอน หรือมีไว้ใช้ประกอบการเรียนการสอนมากกว่าที่จะใช้เป็นหลักในการเรียนการสอนเพียงเล่มเดียว ซึ่งหนังสือที่กรมวิชาการ (2533 จ : 3-4) เสนอแนะให้ครูผู้สอนนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนนอกจากหนังสือเรียน ได้แก่

1. หนังสืออ่านนอกเวลา เป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรนอกเหนือจากหนังสือเรียน สำหรับให้นักเรียนอ่านนอกเวลา โดยถือว่ากิจกรรมการเรียนเกี่ยวกับหนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนตามหลักสูตร

2. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือที่มีสาระอิงหลักสูตร สำหรับให้นักเรียนอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

3. หนังสืออุเทศ เป็นหนังสือที่ใช้สำหรับค้นคว้าอ้างอิงเกี่ยวกับการเรียนโดยมีการเรียบเรียงเป็นเชิงวิชาการ

4. หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือที่มีวัตถุประสงค์ให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่านยิ่งขึ้น อาจเป็นหนังสือสารคดี นวนิยาย นิทาน ฯลฯ ที่ให้ความรู้ มีคติ และมีสาระประโยชน์

สำหรับหนังสือเรียนวิชาท้องถิ่นของเรานั้น กรมวิชาการมุ่งหวังให้โรงเรียนและครูผู้สอนเป็นผู้จัดหา หรือจัดทำสื่อการเรียนการสอนประเภทหนังสือเรียนเอง เพื่อให้เนื้อหาสอดคล้องและสนองความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งจัดหาแหล่งความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเพื่อประกอบการจัดการเรียนการสอนด้วย ดังนั้น ครูผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเราจึงต้องรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นจัดทำเป็นเอกสารประกอบการสอน สำหรับให้นักเรียนใช้ประกอบการเรียนการสอนและจัดหาแหล่งความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่น ทั้งจาก เอกสาร วารสาร สิ่งพิมพ์ บันทึก ตำราทางวิชาการ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง

6.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ โดยปกติกิจกรรมการเรียนการสอนจะทำในรูปแบบต่าง ๆ ได้ หลายวิธี แต่กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี และมีประสิทธิภาพควรเป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมให้มากที่สุด โดยมีครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้แนะแนวคอยให้แรงเสริม และคอยแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถของผู้เรียน จึงเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะเลือกเทคนิคและวิธีสอน ตลอดจนกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อจะได้นำวิธีการเหล่านั้นมาใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะ และธรรมชาติของเนื้อหาวิชากระบวนการเรียน ตลอดจนเหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียน

พิบูลศรี วาสนสมสิทธิ์ (2526 : 166-168) ได้เสนอแนะแนวทางในการเลือกกิจกรรมให้ผู้เรียนปฏิบัติ สรุปได้ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ ในด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ ด้านเจตคติ และด้านทักษะ
2. กำหนดเป้าหมายของการจัดกิจกรรมให้แน่ชัดว่า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านใดของการเรียนการสอน

3. กิจกรรมนั้นสามารถสนองวัตถุประสงค์ของบทเรียน
ได้หลายประการ และก่อให้เกิดการเรียนรู้หลายด้านไปพร้อม ๆ กัน
  4. กิจกรรมการเรียนการสอนควรเชื่อมโยงกับ
ประสบการณ์เดิมของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนเพื่อพัฒนาเจตคติและวิธีคิด
  5. กิจกรรมการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนมี
พัฒนาการทุกด้าน และสามารถนำความรู้ ความคิด และทักษะเหล่านั้น ไปใช้ประโยชน์ได้
  6. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ท้าทายผู้เรียนให้ได้
ประยุกต์ความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ เพื่อใช้แก้ปัญหาใหม่ ๆ ได้
  7. กิจกรรมการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะ
ทางปัญญา ได้แก่ ความสามารถในการรับรู้และเข้าใจเรื่องราวในรูปแบบใหม่ติ และความสามารถ
ในการสรุปและอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยตนเอง
  8. กิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหา
ข้อมูล คิด และหาวิธีการแก้ปัญหาเป็น
  9. กิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถยืดหยุ่นพอที่ผู้เรียน
สามารถเลือกทำกิจกรรมได้ตามความสามารถและความสนใจ
  10. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรคำนึงถึง
ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน โดยจัดให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนหลาย ๆ ลักษณะทั้ง
ในและนอกห้องเรียน
  11. กิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้
ปฏิบัติทักษะต่าง ๆ อย่างทั่วถึง และสามารถใช้สื่อการสอนได้อย่างกว้างขวาง
  12. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีต้องสอดคล้องกับ
ปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา และสภาพแวดล้อมทางสังคมของผู้เรียน
- ดังนั้น ครูผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเราจะต้องเป็นผู้วางแผนอย่างดีใน
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติได้จริงตามความสามารถของผู้เรียน
ตลอดจนเหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชา และสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของ
ผู้เรียน ซึ่งนักการศึกษาได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาที่มีเนื้อหา

เกี่ยวกับท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชา
ท้องถิ่นของเราได้ ดังนี้

วิจิตร สิ้นสิริ (2521 : 566-567) ได้สรุปกิจกรรม
การเรียนการสอนที่ครูผู้สอนพึงใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดังนี้

1. การออกไปรวบรวมข้อมูล หลักฐาน วัสดุสิ่งของต่าง ๆ
2. การจัดกลุ่มพิจารณาวิเคราะห์ข้อมูล หลักฐาน
3. การอ่านตำราและหนังสือประกอบหลายชนิด
4. การเปิดตำราอ่านและเรียนโดยอาศัยการแนะแนว
5. การซักถามปัญหา
6. ทัศนียภาพยนต์ फिल्मสตริป ภาพ รวมทั้งการวิจารณ์
7. การอ่าน การใช้ การวิเคราะห์ และการทำแผนที่
8. การรายงานของผู้เรียน
9. การสำรวจ สัมภาษณ์ การชุดค้น การฝึกภาคสนาม
10. การอภิปราย โต้วาทิ
11. เชิญวิทยากรมาพูดและสัมภาษณ์
12. การสาธิตดนตรี ละคร การแสดงบทบาทต่าง ๆ
13. การจัดทัศนศึกษา พิพิธภัณฑ์
14. รวบรวมข่าวหนังสือพิมพ์ วารสาร เอกสาร รูปภาพ
15. การสร้างสถานการณ์จำลอง การแก้ปัญหา
16. การจัดนิทรรศการ ผลงาน สิ่งของ
17. การเข้าร่วมกิจกรรมสังคม วัฒนธรรมของประชาชน

ในท้องถิ่น

ประเสริฐ วิทยารัฐ (2525 : 22-23) ได้ให้แนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับท้องถิ่นไว้ว่า จะต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพการณ์ทุกด้านในท้องถิ่นด้วยตัวเองจากวิธีการต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนจะฝึกปฏิบัติให้และพาไปเรียนรู้จากของจริง หลักการเรียนรู้ประการสำคัญของการศึกษาท้องถิ่นจะเน้นวิธีการมากกว่าจะให้จดจำเนื้อหา หรือข้อเท็จจริง ซึ่งวิธีการศึกษาดังกล่าว พอสรุปได้ดังนี้

1. การสังเกตและการจดบันทึก ในการไปศึกษาข้อมูลในท้องถิ่นนั้นนักเรียนต้องสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น และบันทึกรายละเอียดของสิ่งที่สังเกตได้ในลักษณะของข้อความ แผนผัง แผนภูมิ หรือแผนที่ เมื่อกลับถึงห้องเรียนต้องมีการอภิปรายนำสิ่งที่พบเห็นมาทบทวนกัน บางครั้งอาจมีความจำเป็นต้องไปตรวจสอบดูใหม่เป็นครั้งคราว หรือไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

2. การตีความและแปลความอย่างมีเหตุผล สิ่งที่สังเกตและจดบันทึกมาได้นั้นยังมีคำถามอีกหลายข้อที่ต้องหาคำอธิบาย การตีความและแปลความจะช่วยตอบคำถามต่าง ๆ เหล่านั้น ซึ่งนักเรียนจะทำได้ดีเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของครูผู้สอนในการชี้ประเด็นให้เหมาะสมกับวัยและความพร้อมของผู้เรียน รวมทั้งการฝึกฝนของตัวนักเรียนเองที่จะหาคำตอบจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มเติมหรือตีความและแปลความในสิ่งที่ได้พบเห็นอย่างมีเหตุผล

3. การรู้จักแก้ปัญหาและเสนอแนวทางปรับปรุง พฤติกรรมสำคัญของผู้ศึกษาท้องถิ่น คือ การรู้จักแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือหาทางแนะนำการปรับปรุง หรือชี้ทางเลือกที่ดีกว่าเดิม ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและจดบันทึกมาแต่ต้น และการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม จะทำให้ผู้เรียนสามารถนำมาใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการตอบหรือแก้ปัญหาได้ทั้งในลักษณะของปัญหาเฉพาะตัวและปัญหาของกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น

ประหยัด บานดี (2525 : 27-29) ให้ความเห็นว่าการศึกษากลศาสตร์มีความสำคัญและจำเป็นต่อการศึกษาท้องถิ่น ด้วยเหตุผลหลายประการ

1. ภาคสนามจัดเป็นห้องปฏิบัติการของนักเรียน เพราะเป็นที่ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้จากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การจดบันทึกข้อเท็จจริง

2. การศึกษาภาคสนามทำให้นักเรียนได้ศึกษาและฝึกปฏิบัติ จากของจริง ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้และมีความเข้าใจดีขึ้น

3. การศึกษาภาคสนามเป็นการสอนให้เกิดแนวความคิด และกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ครูสามารถใช้ของจริงในสนาม อธิบายให้นักเรียนได้เข้าใจกว่าในห้องเรียน ถึงแม้จะมีอุปกรณ์การสอนประกอบมากมายก็ตาม แต่การศึกษาภาคสนามช่วยให้นักเรียนมีโอกาสศึกษาจากของจริง ได้สัมผัส จับต้อง ได้ยินเสียง ได้สัมผัสกลิ่น อันเป็นการเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัส

กรมวิชาการ (2533 ง : 27) ได้กล่าวถึงลักษณะของ กิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนรายวิชาท้องถิ่น ควรดำเนินการจัดซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้มี ประสบการณ์ตรง ได้พบเห็น ได้สัมผัส ได้กระทำจริงต่อสภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมของ ท้องถิ่นของตนเอง มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคม ได้ฝึกอาชีพ ฝึกการปฏิบัติงาน และดำเนินการอย่างแท้จริงในท้องถิ่น กิจกรรมเหล่านี้จัดเป็นกระบวนการเรียน ของนักเรียน นั่นคือ ดึงสภาพนอกโรงเรียนเข้าสู่การเรียนของนักเรียนและเปิดโอกาสให้นักเรียน ได้ออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่น

2. กระบวนการเรียนการสอนใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามา มีส่วนช่วย ทรัพยากรท้องถิ่น คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นคือ โรงงาน สถานประกอบการ ทรัพยากรมนุษย์ คือวิทยากรวิชาการต่าง ๆ อาชีพต่าง ๆ

อนันตไชย รุ่งพิทักษ์ไชย (2534 : 112) ได้กล่าวถึง กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเราว่า ควรมีลักษณะมุ่งเน้นที่จะฝึกตัวผู้เรียนเป็นหลัก เพื่อผู้เรียนจะพัฒนาความรู้ความเข้าใจ เจตคติและแนวทางปฏิบัติอันถูกต้อง ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมต่อไปนี้

1. การศึกษาค้นคว้า การทำรายงาน การอภิปราย แสดงความคิดเห็น
2. การจัดทัศนศึกษา การเชิญวิทยากรมาบรรยาย

3. การจัดนิทรรศการ การประกวดคำขวัญ การเรียงความ การจัดป้ายนิเทศ
4. การสาธิต การแสดงบทบาทสมมติ

อาร์ เบียร์รี่ และมาร์ค ซี ชุก (R. Beery and Mark C. Schug 1984 : 7-8) กล่าวถึงกิจกรรมการศึกษาท้องถิ่นชุมชนว่า จะต้องเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติในสภาพแวดล้อมจริง เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง ได้แก่

1. การศึกษานอกสถานที่
2. การสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่น
3. การเชิญบุคคลในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร

จากข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการศึกษเกี่ยวกับท้องถิ่นนั้น ครูผู้สอนควรเลือกจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง โดยที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเอง ภายใต้สถานการณ์หรือสภาพการณ์ที่เป็นจริง เพื่อให้เกิดการรับรู้ เรียนรู้มากขึ้น และสามารถนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

6.4 การใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น

สื่อการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้เนื้อหา เกิดทักษะกระบวนการ และความรู้สึคนึกคิดต่าง ๆ อันจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตร การสอนที่ดีจึงต้องมีการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้น สนใจในบทเรียน เกิดความต้องการเรียนรู้มากขึ้น

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526 : 6-7) ได้แบ่งสื่อการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. สื่อการสอนสังคมศึกษาประเภทวัสดุ หมายถึง สื่อการสอนประเภทที่ใช้วัสดุสิ้นเปลืองต่าง ๆ เช่น ภาพชุด ภาพยนตร์ สไลด์ แผนที่ เป็นต้น และยังรวมถึงวัสดุสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งรวมเรียกว่า วัสดุสารด้วย

2. สื่อการสอนสังคมศึกษาประเภทอุปกรณ์ หมายถึง สื่อการสอนประเภทเครื่องมือ ทั้งที่เป็นเครื่องมือที่ต้องใช้กับวัสดุ เช่น เครื่องฉาย เครื่องเสียง ต่าง ๆ และเครื่องมือที่ใช้ได้ในตัวของมันเอง เช่น หุ่นจำลอง ลูกโลก เป็นต้น

3. สื่อการสอนสังคมศึกษาประเภทวิธีการ หมายถึง เรื่องการสอนที่เป็นเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ หรือกิจกรรมการเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องมีสื่อประเภทวัสดุ และอุปกรณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง และวิธีที่อาจไม่จำเป็นต้องมีวัสดุและอุปกรณ์ด้วย

กรมวิชาการ (2533 จ : 1-3) ได้เสนอแนะถึงสื่อการเรียนการสอนสำหรับรายวิชาต่าง ๆ ซึ่งสามารถจะนำมาเป็นสื่อการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเราได้ มีดังนี้

1. เอกสารหลักสูตรและ เอกสารชี้แจงแนวปฏิบัติตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ได้แก่

- 1.1 หลักสูตร
- 1.2 คู่มือหลักสูตร
- 1.3 คู่มือประเมินผลการเรียน
- 1.4 คู่มือการจัดกิจกรรม
- 1.5 คู่มือการสอน
- 1.6 เอกสารนโยบายการใช้สื่อและการพัฒนาสื่อ

การเรียนการสอนและแนวการใช้สื่อการเรียนการสอน

2. หนังสือที่ใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาต่าง ๆ เช่น

- 2.1 คู่มือครู
- 2.2 เอกสารเสริมความรู้สำหรับครู
- 2.3 หนังสือเรียน
- 2.4 หนังสือเสริมประสบการณ์
- 2.5 แบบฝึกหัด

3. สื่อการเรียนการสอนอื่น ๆ เช่น สไลด์ ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุทัศน์ แผ่นภาพ แผนภูมิ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ และสิ่งที่จะช่วยได้มากคือ สภาพแวดล้อม เช่น สถานที่ และวัตถุที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น

เหตุการณ์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ชุมชน แหล่งความรู้ที่แวดล้อม ตัวครูและนักเรียน ข่าวสาร ซึ่งจะทำให้เห็นความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันและทันต่อเหตุการณ์

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2533 จ : 4-8) ยังได้เสนอ แนวทางในการใช้สื่อการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ โดยครูผู้สอนควรปฏิบัติดังนี้คือ

1. วิเคราะห์หลักสูตร ครูผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจกับ แนวคิด จุดหมาย หลักการและโครงสร้างของหลักสูตรรายวิชาท้องถิ่นให้เข้าใจถ่องแท้ เพื่อจะได้ มองเห็นทิศทางของหลักสูตร และมีแนวคิดพื้นฐานในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้ถูกต้อง ตามแนวทางที่หลักสูตรมุ่งหวัง รวมทั้งการศึกษาจุดประสงค์ และคำอธิบายรายวิชาที่ปรากฏใน หลักสูตร เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. ศึกษาเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจาก เอกสารคู่มือหลักสูตร คู่มือการสอน แนวการสอน รวมทั้งศึกษาจากบุคลากรและแหล่งความรู้ใน ชุมชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ เทคนิควิธีสอน วิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจบทเรียน สภาพแวดล้อมที่จะช่วยเกื้อกูลการเรียนการสอน ฯลฯ การศึกษาเอกสารดังกล่าวจะช่วยให้การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนของครูสัมฤทธิ์ผลตามต้องการยิ่งขึ้น

3. กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ สิ่งที่ครูผู้สอน ควรคำนึงเกี่ยวกับการกำหนดสื่อการเรียนการสอน ก็คือ ควรเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนอย่าง หลากหลาย ให้โอกาสนักเรียนเลือกข้อมูลจากหนังสือเรียนหลาย ๆ เล่ม ซึ่งทางโรงเรียนจัดไว้ ในห้องเรียน ให้ได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือเสริมประสบการณ์ที่มีในห้องสมุด มีการใช้ วัสดุทัศนวัสดุ และอุปกรณ์บางประเภทช่วยในการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ได้รวดเร็ว โดยครูจะเป็นผู้คอยแนะนำ ช่วยเหลือให้นักเรียนทราบวิธีการศึกษาค้นคว้า และหาความกระจ่าง ได้ด้วยตนเอง

4. การประเมินสื่อการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทาง ในการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน ซึ่งมีเกณฑ์ดังนี้

4.1 สื่อการเรียนการสอนนั้นช่วยให้ได้ความคิด รวบยอดหรือสาระสำคัญ

4.2 สื่อการเรียนการสอนนั้นสะดวกในการจัดหา และสะดวกในการใช้

4.3 สื่อการเรียนการสอนนั้นเอื้อประโยชน์ในการให้ข้อมูล พัฒนาความคิด ค่านิยม และคุณธรรมตามที่หลักสูตรต้องการ

ในการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อทำแผนการสอนรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 และ 2 ของกลุ่มโรงเรียนในจังหวัดนครราชสีมา (ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนสังคมศึกษา 2534) และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อทำคู่มือครูรายวิชาท้องถิ่นของเรา 1 จังหวัดศรีสะเกษ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ 2535) ได้นำเสนอสื่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. แผนที่ แสดงอาณาเขต ที่ตั้ง ลักษณะ ภายภาพเขตการปกครอง
2. แผนที่ แผนที่ แสดงข้อมูลต่าง ๆ ของท้องถิ่น
3. รูปภาพ สไลด์ วิดีทัศน์ รายการโทรทัศน์เกี่ยวกับท้องถิ่น
4. เอกสาร วารสาร หนังสือ หนังสือพิมพ์ ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่น
5. ตัวอย่างของจริง
6. ใบงาน ใบความรู้

ดังนั้น สื่อการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเราจึงมีทั้งสื่อประเภทวัสดุและประเภทอุปกรณ์ ครูผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเราจะต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา จุดมุ่งหมายของการสอน ความพร้อมของผู้เรียน และที่สำคัญสื่อการเรียนการสอนที่ครูใช้ควรจะสามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แหล่งวิทยาการในท้องถิ่น

ทัศนีย์ เบญจศิลารักษ์ (2534 : 28) ได้ให้ความหมายของแหล่งวิทยาการในท้องถิ่นว่า แหล่งวิทยาการในท้องถิ่น หมายถึง บุคคล สถานที่ วัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนของครู

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526 : 35-36) ได้แบ่งประเภทของแหล่งวิทยาการในท้องถิ่นออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. แหล่งวิทยาการประเภทสถานที่ได้แก่
  - 1.1 ชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ ชุมชนที่อยู่แวดล้อมโรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการโดยตรงที่จะให้นักเรียนได้เรียนรู้แนวคิดต่าง ๆ ในวิชาสังคมศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ครูจึงควรถือว่าชุมชนเป็นแหล่งวิทยาการที่ดียิ่ง
  - 1.2 หน่วยงาน โรงเรียน บริษัท ห้างร้าน เป็นแหล่งความรู้ที่ครูจะพานักเรียนไปเยี่ยมชมเพื่อหาความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ได้
  - 1.3 พิพิธภัณฑ์
  - 1.4 สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
  - 1.5 ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์สถานทางศาสนา
2. วิทยาการ-แหล่งวิทยาการประเภทตัวบุคคล

ทัศนีย์ สุขเมธี (2532 : 81) ได้จำแนกประเภทของแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น เป็น 3 ประเภทคือ

1. ทรัพยากรบุคคล ในแต่ละท้องถิ่นนั้นมักจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ความถนัดพิเศษในด้านต่าง ๆ เช่น อาชีพ ศาสนา วัฒนธรรม การปกครอง การสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

วิทยาการในท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนและประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้แก่ ข้าราชการ พ่อค้า ช่างนา ชาวไร่ พระสงฆ์ เป็นต้น

วิทยาการผู้มาเยือน ได้แก่ บุคคลในท้องถิ่นอื่นที่มาเยือนหรือเป็นแขกของชุมชนเป็นครั้งคราว ครูควรพิจารณาเชิญบุคคลเหล่านั้นมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นครั้งคราว เช่น ศึกษานิเทศก์ พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ฯลฯ

2. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งครูสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน โดยทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ถูกต้อง และความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ทะเล ป่าไม้ ภูเขา ดินหิน แร่ น้ำตก พืช สัตว์ในท้องถิ่น

3. ทรัพยากรสังคม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่สังคมสร้างขึ้นไว้อย่างมีจุดประสงค์ เช่น เพื่อความรู้ ความเข้าใจ ความสุข และความเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการอบรม ได้แก่

ห้องสมุด

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

วัด โบสถ์ และสุเหร่า

สมาคมต่าง ๆ

ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

สถานประกอบการต่าง ๆ

จากเอกสารอ้างอิงดังกล่าวข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นมีทั้งแหล่งวิทยาการที่เป็นบุคคล และแหล่งวิทยาการที่เป็นสถานที่ ทั้งสถานที่ตามธรรมชาติและสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งครูผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเราควรนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง โดยได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัสของจริง และได้ถาม ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนมากขึ้น ดังที่ สันต์ ธรรมบำรุง (2525 : 214-220) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแหล่งวิทยาการในท้องถิ่นต่อการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1. ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้กับการเรียนการสอนกับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และชีวิตประจำวันของนักเรียน ซึ่งนักเรียนสามารถนำความรู้จากแหล่งวิทยาการไปพัฒนาคุณภาพชีวิต และชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. ช่วยให้ครูและนักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องแหล่งวิทยาการและสามารถนำความรู้ที่ได้ มาช่วยพัฒนาประสิทธิภาพของการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

3. ช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง ทำให้บทเรียน น่าสนใจ และยังช่วยให้นักเรียนมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้การเรียนรู้ของ นักเรียนมีคุณค่าต่อตนเองและ เห็นคุณค่าของแหล่งวิทยาการ
4. ช่วยครูแก้ปัญหาในเรื่องความรู้ ประสบการณ์ และสื่อการเรียนที่ครูไม่ถนัด ตลอดจนเป็นการเพิ่มประสบการณ์ให้แก่ครูอันจะเป็นประโยชน์ต่อการสอนยิ่งขึ้น
5. ช่วยลดปัญหาการขาดแคลนวิทยาการ และสื่อการเรียน การสอน เพราะการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ถึงแหล่งวิทยาการ ย่อมจะได้ทั้งวิทยาการและ สื่อการเรียนการสอน
6. ช่วยนำครูและนักเรียนกระทำกิจกรรมใหม่ที่ต่อเนื่องจาก การใช้แหล่งวิทยาการ เช่น การศึกษาค้นคว้า การอภิปราย การรายงาน การจัดนิทรรศการ การสาธิต
7. ช่วยทำให้หลักการ จุดหมาย โครงสร้างของหลักสูตรมีความหมายที่จะช่วยให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น
8. ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความพยายามที่จะพัฒนาตนเองให้มีเป้าหมายในชีวิตและพยายามทำให้ได้ตามเป้าหมาย
9. ช่วยลดบทบาทของครูลง และเพิ่มบทบาทของนักเรียนที่มีต่อ กิจกรรมการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น
10. ช่วยประสานความรู้ ทำให้การสอนภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ มีความสอดคล้องกันมาก

การใช้แหล่งวิทยาการในท้องถิ่น

การใช้แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นประกอบการ เรียนการสอนนั้น ทำได้หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนว่า จะเลือกใช้วิธีแบบใดจึงจะ เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และเหมาะสมกับเวลาที่ใช้ เพื่อให้ได้ประโยชน์แก่ผู้เรียนมากที่สุด

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2525 : 32) กล่าวถึงการใช้ แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นไว้ 2 วิธีคือ

- ตามความสามารถ
- เผยแพร่งในโรงเรียน
- บริการชุมชน
- แล้วหาแนวทางนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอน
- ตามความสามารถ เข้าร่วมกิจกรรมและประเพณีของท้องถิ่น
- อุตสาหกรรม การทำไร่ ทำนา การประกอบอาชีพต่าง ๆ ในท้องถิ่น
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526 : 36) กล่าวถึงการใช้
- แหล่งวิทยาการประเภทบุคคลในการสอนวิชาสังคมศึกษาไว้ 2 แนวคือ
1. เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักเรียนที่โรงเรียน
  2. พานักเรียนออกไปหาวิทยากร
- เลียวนาร์ด เอส เคนเวอร์ธี่ (Leonard S. Kenworthy 1968 : 167) ได้แบ่งวิธีการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาไว้ดังนี้
1. การทัศนศึกษา เช่น ไปทัศนศึกษาโรงงาน
- กิจการธุรกิจ สำนักงานพรรคการเมือง วัด พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ

2. การศึกษาชุมชน โดยศึกษาถึงประวัติของชุมชน ประชาชน กระบวนการทางสังคม อาชีพ สุขภาพอนามัย การขนส่งคมนาคม ฯลฯ เพื่อให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ในปัญหาของชุมชนที่มีต่อปัญหาของชาติ และปัญหาของโลก
3. การให้นักเรียนสัมภาษณ์ผู้รู้
4. การเชิญวิทยากรมาบรรยายในห้องเรียน หรือโรงเรียน
5. การให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง เช่น พาไปดูการพิพากษาในศาล
6. การจัดหาทรัพยากรสำหรับใช้ในห้องเรียน เช่น หนังสือ รูปภาพ ข่าวสารของรัฐบาล
7. โครงการบริการสังคม
8. การเปิดโอกาสให้นักเรียนมีประสบการณ์ใหม่ ๆ เช่น การแสดงดนตรี แสดงละคร และมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมอื่น ๆ
9. การให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการทำงาน และฝึกงาน

จอห์น ยู ไมเคิลลิส (John U. Michaelis 1972 : 498-499) ได้เสนอแนะการใช้แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นในการเรียนการสอน สรุปได้ดังนี้

1. การนำประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียน มาใช้ในการเรียนการสอน
2. การทัศนศึกษา
3. เชิญผู้มีความรู้ ความชำนาญ มาบรรยาย หรือสาธิต
4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้ชำนาญเฉพาะด้าน ในท้องถิ่น

จากข้อคิดเห็นของนักการศึกษาข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นสำหรับการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรามีอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นแหล่งวิทยาการประเภทบุคคล และสถานที่ หากเลือกใช้อย่างเหมาะสมแล้ว ครูผู้สอนก็สามารถจัด

ประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะเป็นประสบการณ์ที่มีความหมายต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่ตนเรียนในห้องเรียนกับสถานที่ที่เป็นจริงในสังคม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นแนวทางในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนทั้งปัจจุบันและในอนาคตได้

6.5 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนเป็นกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนและผู้สอนได้ทราบถึงผลแห่งการทำงานว่า ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ และยังสามารถนำผลที่ได้มาปรับปรุง เพื่อให้การทำงานในอนาคตดีขึ้น การเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรามุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตน และสามารถนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ได้ การวัดและประเมินผลจึงต้องครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย คือ ความรู้ ความเข้าใจ จิตพิสัย คือ ความคิด ความรู้สึก ค่านิยม และทักษะพิสัย คือ ความสามารถ โดยการใช้เครื่องมือและวิธีการวัดผลหลาย ๆ แบบประกอบกัน

รัศมี ภิบาลแทน (2524 : 255-257) ได้กล่าวถึงวิธีการวัดผลวิชาสังคมศึกษา ซึ่งสามารถจะนำมาใช้ในการวัดและประเมินผลวิชาท้องถิ่นของเราได้เช่นกัน มีดังนี้

1. การสังเกต เป็นวิธีการใช้หูและตาเป็นเครื่องมือสำคัญ และมีการจดบันทึก การสังเกตด้วยเสมอ การสังเกต อาจสังเกตดูความรับผิดชอบ ความร่วมมือ ความเสียสละ ความเป็นระเบียบวินัย เจตคติ มารยาทและศีลธรรม
2. การสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือที่ดีกว่าการสังเกตตรงที่เพิ่มการสนทนาระหว่างครูกับนักเรียนเป็นสื่อร่วมในการวัด ซึ่งทำให้ทราบถึงเจตคติ ศีลธรรม คุณธรรม มารยาท และการคบเพื่อน
3. การอภิปราย เป็นการวัดที่ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น และความรู้สึกนึกคิดออกมาโดยอิสระ ทำให้ทราบถึงความเป็นผู้มีใจกว้าง การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น มารยาทในการพูด ความอดทน

4. การใช้แบบสอบถามและแบบสำรวจ โดยการให้นักเรียนเขียนตอบและขีดกาเครื่องหมาย การวัดวิธีนี้เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลด้วยตนเอง

5. การใช้มาตราส่วนประมาณค่า เป็นการวัดในสิ่งที่เป็นนามธรรมให้มีความน่าเชื่อถือได้และมีความยุติธรรมขึ้น โดยการใช้คะแนนมาจัดอันดับคุณภาพ

6. การให้ปฏิบัติและการนำไปใช้ เป็นวิธีการวัดที่ให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงโดยให้นักเรียนค้นคว้า อภิปราย เขียนรายงานมาเสนอ หรือให้ดูเหตุการณ์แล้วมาเล่าให้ฟัง รวมทั้งการให้วางแผนงาน ให้ทำแบบฝึกหัด หรือให้ทำการบ้าน

7. การทดสอบ เป็นวิธีการวัดผลชนิดที่มีความสำคัญมากและใช้มากที่สุด เครื่องมือของการทดสอบคือแบบทดสอบ

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ (2535)
จากคู่มือครูวิชาท้องถิ่นของเรา 1 ได้เสนอแนวทางในการวัดและประเมินการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการทำงานเป็นรายบุคคล ได้แก่ ความตั้งใจ ความอดทน การมีน้ำใจ การมีวินัย

2. สังเกตพฤติกรรมในการทำงานกลุ่ม ได้แก่ การวางแผนการทำงาน การแบ่งงานในกลุ่ม การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก บรรยากาศในการทำงาน (ความกระตือรือร้น สนุกสนาน)

3. สังเกตการนำเสนอผลงาน

4. การตรวจผลงานนักเรียน ทั้งงานที่เป็นกิจกรรมรายบุคคลและกิจกรรมกลุ่มในด้านความสะอาด ความถูกต้องครอบคลุมเนื้อหา ความเป็นระเบียบความร่วมมือ

5. การใช้แบบทดสอบ ทั้งแบบปรนัยและอัตนัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสังเกตพฤติกรรมรายบุคคล

ที่	ชื่อก่อน - สกุล	พฤติกรรม	ความสนใจ	การแสดงความคิดเห็น	การตอบคำถาม	การยอมรับฟังคนอื่น	ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
		3 2 1	3 2 1	3 2 1	3 2 1	3 2 1	3 2 1

เกณฑ์การวัด ให้คะแนนระดับคุณภาพของแต่ละพฤติกรรมดังนี้

ระดับคุณภาพ	ดี	ปานกลาง	ปรับปรุง
คะแนน	3	2	1

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสังเกตการทำงานเป็นกลุ่ม

กลุ่มที่ ..... ชื่อกลุ่ม ..... ชั้น .....

รายชื่อสมาชิกในกลุ่ม	พฤติกรรม		การแบ่งหน้าที่ทำงาน		การรับฟังความคิดเห็น		การให้ความร่วมมือในการทำงาน		การติดตามและการปรับปรุงงานในกลุ่ม	
	ใช้ได้	ยังต้องปรับปรุง	ใช้ได้	ยังต้องปรับปรุง	ใช้ได้	ยังต้องปรับปรุง	ใช้ได้	ยังต้องปรับปรุง	ใช้ได้	ยังต้องปรับปรุง

เกณฑ์การวัด

ถ้ามีการกระทำถือว่า ใช้ได้

ถ้าไม่มีการกระทำถือว่า ยังต้องปรับปรุง

หมายเหตุ

ครูอาจสุ่มตัวอย่างเป็นบางกลุ่มในการเรียนการสอนแต่ละครั้ง หรือเลือกสังเกตเพียงบางพฤติกรรมที่เห็นว่าเหมาะสมหรือสำคัญสำหรับกิจกรรมการเรียนการสอนในคาบนั้น ๆ นอกจากนี้อาจใช้วิธีให้นักเรียนในกลุ่มเป็นผู้ประเมินเอง

(หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ 2535 : 23-24)

จากข้อมูลอ้างอิงดังกล่าวข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า การวัดและประเมินผล การเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา ควรจะใช้ทั้งการสังเกตพฤติกรรม การตรวจผลงาน และการใช้แบบทดสอบ เพื่อให้การวัดและประเมินผลครอบคลุมเป้าหมายและวัตถุประสงค์ทุกด้าน ทั้ง

ด้านความรู้ ความสามารถ ความสนใจหรือทัศนคติ และทักษะของนักเรียน โดยจะต้องมีการวัดและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ทั้งก่อนที่จะเรียน ระหว่างการเรียนการสอน และเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนแล้ว เพื่อประเมินผลการเรียนของนักเรียนทั้งหมด เพื่อช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้นักเรียนระหว่างการเรียนการสอน ตลอดจนเป็นแนวทางในการวางแผนและปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร (2524 : 116-126) ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทและลักษณะการใช้ประโยชน์ ของแหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง และเพื่อเปรียบเทียบลักษณะการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของครูสังคมศึกษา ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ตัวอย่างประชากรเป็นครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนรัฐบาล ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง จำนวน 228 คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ครูสังคมศึกษาทั้งในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง ใช้ห้องสมุดโรงเรียน หนังสือพิมพ์ เอกสารสิ่งพิมพ์ แผนที่ แผนภูมิ ประกอบการเรียนการสอนในระดับมาก วิธีการใช้แหล่งชุมชนที่ใ้ช้มาก คือ การมอบหมายให้นักเรียนไปค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมในแหล่งความรู้หรือพานักเรียนไปร่วมกิจกรรมของชุมชน การศึกษานอกสถานที่ การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนหรือการไปสำรวจแหล่งชุมชน ส่วนใหญ่มอบหมายให้นักเรียนทำในวันหยุด หรือนอกเวลาเรียน

2. การเปรียบเทียบลักษณะการใช้ประโยชน์แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนของครูสังคมศึกษาในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ปัญหาการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอน พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับเวลาในการใช้แหล่งชุมชนซึ่งมีจำกัด การวัดและประเมินผลทำได้ไม่เต็มที่

ประพันธ์ พรหมณี (2526 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของบุคคลในกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคคลในกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา กลุ่มตัวอย่างประชากรประกอบด้วยครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา นักวิชาการ คณะกรรมการประถมศึกษาและผู้ประกอบอาชีพ จำนวนทั้งสิ้น 449 คน โดยวิธีการตอบแบบสอบถาม ผลการวิจัยปรากฏว่า เนื้อหาหลักสูตรที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นที่มีความจำเป็นมากที่สุด ได้แก่ ทักษะทางภาษาไทย การคาดคะเนความยาว น้ำหนัก จำนวน การนับ และการซื้อขายแลกเปลี่ยน โดยใช้โจทย์ที่เป็นเรื่องราวของท้องถิ่นในวิชาคณิตศาสตร์ การสร้างสุขนิสัยในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต การใช้ การรักษา การซ่อมเสื้อผ้า และงานบ้านในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

สมศักดิ์ รัตนธรรมธาดา (2531 : 69-72) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้แหล่งวิชาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 7" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้แหล่งวิชาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นประกอบการเรียนการสอนของครูสังคมศึกษา และเพื่อเปรียบเทียบการใช้แหล่งวิชาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นประกอบการเรียนการสอนของครูสังคมศึกษาที่มีเพศต่างกัน กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นครูอาจารย์สังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาล เขตการศึกษา 7 จำนวน 245 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งเป็นชั้นภูมิชนิดที่เป็นสัดส่วน (Proportionate stratified sampling) โดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าไควสแควร์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ครูอาจารย์สังคมศึกษาเพศชายและหญิงจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่ปฏิบัติในการใช้แหล่งวิชาการทางประวัติศาสตร์ ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นในเรื่อง จัดทัศนศึกษาแหล่งวิชาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

2. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการใช้แหล่งวิชาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ที่สำคัญคือ ระเบียบการต่าง ๆ ในการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่มีมากเกินไป ไม่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาแหล่งวิชาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และไม่มีค่าใช้จ่ายสำหรับวิทยากรท้องถิ่น

3. ครูอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 7 ทั้งเพศชายและหญิงมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งวิชาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาประกอบการเรียนการสอนค่อนข้างน้อย

อุตสาหกรรม พาสากุล (2531 : 83-88) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การมีส่วนร่วมของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรประถมศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรประถมศึกษา และศึกษาปัญหาและอุปสรรคของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น โดยใช้ประชากรเป็นศึกษานิเทศก์ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 12 คน และกลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น จำนวน 385 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับศึกษานิเทศก์และแบบสอบถามกับครูผู้สอน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ผลการวิจัย พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีบทบาทน้อยมากในการมีส่วนร่วมในการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เมื่อจำแนกตามรายกลุ่มประสบการณ์ในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น พบว่า กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) เนื้อหาสาระนำมาปรับหลักสูตรได้ในระดับน้อยมาก กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เนื้อหาส่วนใหญ่นำมาปรับใช้ได้ในระดับน้อยมาก มีบางเรื่องที่ปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ดีมาก คือ เรื่องการทำความสะอาดร่างกาย กลุ่มการงาน และพื้นฐานอาชีพ เนื้อหาบางส่วนปรับใช้ได้ดี แต่กลุ่มประสบการณ์พิเศษด้านอาชีพในท้องถิ่น เนื้อหาสาระส่วนใหญ่ปรับใช้ได้ในระดับดีมาก สำหรับปัญหาและอุปสรรคของครูในการปรับหลักสูตรประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ

การปรับหลักสูตรที่ดีพอ เอกสารประกอบหลักสูตรมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของครู ขาดแหล่งบริการทางวิชาการที่รวบรวมเอกสารประกอบหลักสูตร

พุทธชาติ อินทรักษา (2534 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูภาษาไทยเกี่ยวกับการใช้นิทานพื้นบ้านอีสานประกอบการเรียนการสอนอ่าน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 9" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูภาษาไทย เกี่ยวกับการใช้นิทานพื้นบ้านอีสานประกอบการเรียนการสอนอ่าน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตการศึกษา 9 ในด้านประเภทนิทาน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีสอน สื่อการเรียนการสอน วิทยากรและแหล่งวิทยากร การวัดและประเมินผล และประโยชน์ที่ได้รับ กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นครูภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตการศึกษา 9 จำนวน 254 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือในการวิจัยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยิมเลขาคณิต และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูภาษาไทยมีความเห็นว่า นิทานพื้นบ้านที่นำมาใช้สอนอ่าน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอน สื่อการเรียนการสอน วิทยากรและแหล่งวิทยากร การวัดและประเมินผลในการใช้นิทานพื้นบ้านอีสานประกอบการเรียนการสอนได้นำมาใช้บ้าง แต่ครูภาษาไทยมีความเห็นว่า การใช้นิทานพื้นบ้านอีสานประกอบการเรียนการสอนอ่านมีประโยชน์มาก ในด้านการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อท้องถิ่นของตน

สมควร สุขดา (2534 : 127-134) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสร้างประมวลการสอนรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดสระบุรี" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นจากบุคคลหลายฝ่ายที่ประกอบด้วย ผู้ปกครองนักเรียน ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาในท้องถิ่น และครูอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสระบุรี ที่มีต่อการสร้างประมวลการสอน และเพื่อสร้างประมวลการสอนรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดสระบุรี กลุ่มตัวอย่างประชากรประกอบด้วย ผู้ปกครองนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 100 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาในท้องถิ่น 17 คน โดยการสุ่มอย่างง่าย และครูอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสระบุรี 133 คน เป็นกลุ่มประชากร ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม 4 ชุด โดยใช้ 2 ชุด สำหรับสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาในท้องถิ่น อีก 2 ชุด ใช้สอบถามความคิดเห็นจากผู้ปกครองนักเรียนและครูอาจารย์ผู้สอน

วิชาสังคมศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ นำข้อมูลมารวบรวมเรียบเรียงเป็นเนื้อหา รายวิชา ผลการวิจัยปรากฏว่า บุคคลหลายฝ่ายในท้องถิ่น จังหวัดสระบุรี ต้องการให้จัดเนื้อหา เกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้เป็น ตำแหน่งที่ตั้งจังหวัดสระบุรี ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การขนส่ง อาชีพที่สำคัญ ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสระบุรี ประเพณีท้องถิ่น บุคคลสำคัญของจังหวัดสระบุรี และได้ จัดทำเป็นประมวลการสอนรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 สำหรับสอนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสระบุรี ขึ้น ซึ่งประกอบด้วยความคิดรวบยอด จุดประสงค์ปลายทาง จุดประสงค์นำทาง เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและ ประเมินผล นับว่าเป็นประมวลการสอนที่สอดคล้องกับสภาพและสนองความต้องการของท้องถิ่น จังหวัดสระบุรี

อนันตไชย รุ่งพิทักษ์ไชย (2534 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสร้างประมวลการสอนรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดปราจีนบุรี" โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ การสร้างประมวลการสอนรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดปราจีนบุรี ที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็น ของบุคคลหลายฝ่ายในจังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ประกอบด้วย ผู้ปกครอง นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 100 คน ครูอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 140 คน และผู้เชี่ยวชาญทางการ ศึกษาในท้องถิ่น จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 20 คน โดยใช้แบบสอบถาม 4 ชุด สสำรวจความ คิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างประชากร ผลการวิจัยคือ ได้ประมวลการสอนรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 จังหวัดปราจีนบุรี ที่เกิดขึ้นจากการนำเอาความคิดเห็นของผู้รู้ทางการศึกษา ในท้องถิ่นมาจัดทำ

ศุภลักษณ์ ภูมิพงษ์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสร้างแผนการสอนทักษะกระบวนการและการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดนาคนคร อำเภอ วัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี" โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างแผนการสอนทักษะกระบวนการ รายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดปราจีนบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนรายวิชานี้กับกลุ่มควบคุม ที่ไม่ได้เรียนวิชานี้ และ 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนในกลุ่มทดลอง กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดนาคนคร จังหวัดปราจีนบุรี ปีการศึกษา 2534 จำนวน 80 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 40 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องในการวิจัย 3 ชนิด คือ แผนการสอนทักษะกระบวนการรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 15 คาบ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 จำนวน 40 ข้อ เป็นข้อสอบปรนัย 4 ตัวเลือก และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่า t-test ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักเรียนมากกว่าร้อยละ 80 เห็นว่า การเรียนเรื่องราวเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ทำให้มีความรู้และทัศนคติที่ดีต่อท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น การนำเอาแผนการสอนทักษะกระบวนการมาใช้ทำให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และฝึกการทำงานกลุ่มกับเพื่อนมากขึ้น

ผ่องศรี หมื่นจำเริญ (2535 : 165-169) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนท่ามะกาปัญญศิริวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในการปลูกฝังค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนท่ามะกาปัญญศิริวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี และศึกษาความแตกต่างของค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมก่อนและหลังการใช้หลักสูตรรวมทั้งศึกษาว่า เปรียบผลต่อการปลูกฝังด้านสิ่งแวดล้อมอย่างไร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนท่ามะกาปัญญศิริวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2534 จำนวน 40 คน เป็นนักเรียนชาย 24 คน นักเรียนหญิง 16 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิชนิดที่เป็นสัดส่วน (Proportionate stratified sampling) ใช้เวลาทดลอง วันเสาร์-อาทิตย์ เป็นเวลา 4 สัปดาห์ ในกลุ่มทดลอง โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยคือ หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง และแบบวัดค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมของ ศิริพร ชิพประภิต วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความแปรปรวนร่วมแบบสองทาง (Two-Way Analysis of Covariance) ผลการวิจัยพบว่า การใช้หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรท้องถิ่นมีค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมหลังการใช้หลักสูตรท้องถิ่นสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรท้องถิ่นมีค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

จากงานวิจัยในประเทศดังกล่าว สรุปได้ว่าเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับท้องถิ่น การจัดทำหลักสูตรวิชาท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากแหล่งวิทยาการในท้องถิ่นประกอบการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาท้องถิ่นมีคุณค่าและความสำคัญ ในด้านที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อท้องถิ่น ช่วยให้ผู้เรียนปรับตัวให้เข้ากับท้องถิ่น ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนได้อนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า การจัดทำหลักสูตรวิชาท้องถิ่นควรให้บุคลากรในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดทำและการใช้แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นประกอบการเรียนการสอนให้ประโยชน์มาก แต่ในทางปฏิบัติจริง ครูยังใช้ประโยชน์จากแหล่งวิทยาการในท้องถิ่นน้อย

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

อเล็กซานเดอร์ มินิเตอร์ (Alexander Miniter 1982 : 4262-A) ได้ทำวิจัยเรื่อง "Boundary Living : Black and White Students and Adults Study their Community through an Ethnographic / Ethnohistoric Perspective" โดยศึกษาถึงการนำความรู้ทางวัฒนธรรมมาประกอบการเรียนการสอน และการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นโดยอาศัยแนวการศึกษาทางชาติพันธุ์วิทยา โดยให้นักเรียนผิวขาว ผิวดำ และผู้ใหญ่ในแฟรงค์เฟิร์ตตะวันออกของเมืองฟิลาเดลเฟีย รัฐเพนซิลวาเนีย เข้าร่วมศึกษาในโครงการศึกษาประวัติความเป็นมาของประชาชนในชุมชน โดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน รวมทั้งจากเทปบันทึกเสียง เอกสารและอุปกรณ์ต่าง ๆ การสัมภาษณ์ใช้คำถามเกี่ยวกับความเชื่อ ทัศนคติแนวคิดในแง่ของเชื้อชาติ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมและศาสนา ผลการวิจัยได้อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชน ช่วยให้เข้าใจชุมชน และประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมของโรงเรียนและวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมให้เข้ากันได้

แอลัน เฮร์เบอร์ต เฟลด์แมน (Alan Herbert Feldman 1982 : 4743-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Local History And Secondary Schools : An

Historiographic Perspective" วัตถุประสงค์การวิจัยนี้เพื่อเป็นการสำรวจความเป็นไปได้ทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในหลักสูตรโรงเรียนมัธยมศึกษา เพราะพบปัญหาว่า ในขณะที่มีการเรียนหรือกล่าวถึงการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างมากมายนั้น แต่การกระทำที่เป็นการค้นคว้าหาความเป็นไปได้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างเป็นระบบมีน้อยมาก การวิจัยได้เริ่มด้วยการวิเคราะห์จุดมุ่งหมาย ของหลักสูตรโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งประกอบด้วยรายวิชาต่าง ๆ และเนื้อหาวิชาที่ใช้ในการเรียนการสอน วิเคราะห์ถึงพัฒนาการของวิชาประวัติศาสตร์โดยใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นตัวอย่าง เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์แนวใหม่ ในการศึกษาประวัติศาสตร์สังคม ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และการแปลความหมายของวัฒนธรรมจากร่องรอยต่าง ๆ จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีที่เกี่ยวข้องด้านการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เน้นความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า เป็นสิ่งช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในวิชาประวัติศาสตร์ และมีบ้างที่เห็นว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นวิชาที่ส่งเสริมให้มีการสืบสวนหาข้อเท็จจริงจากผู้เชี่ยวชาญมากขึ้น ตามโครงการการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเฉพาะกรณี 16 เรื่อง ได้พบว่า นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การศึกษาเฉพาะกรณีช่วยให้เห็นแนวทางของการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดมโนทัศน์ในประวัติศาสตร์สังคม และประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ทำให้รู้จักการใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ มีความสามารถในการแปลความหมายจากหลักฐานที่ปรากฏได้ การสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงสรุปเป็นหลักการของการสอนที่สำคัญ 2 ประการคือ หลักการเปรียบเทียบทางประวัติศาสตร์และหลักการใช่วิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่ทำให้เกิดผลดีต่อการสอนวิชาประวัติศาสตร์แนวใหม่

ดับบลิว เอส ฮอปกินส์ (W.S. Hopkins 1985 : 1824-1825 A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Case Study of Curriculum Planing under the 45.15 Plan and the Tradition School Year Plan in the Valley View School District" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักสูตรที่ใช้ใน Valley View School ในปี 1968-1969 และ 1981-1982 ในเรื่องเกี่ยวกับจุดประสงค์ องค์กรประกอบ การปรับใช้ การพัฒนา การวัดผล และผลกระทบที่มีต่อการใช้หลักสูตร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารายการหัวข้อตั้งที่กล่าวข้างต้นจากแผนงานและแผนการปฏิบัติการของโรงเรียน ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่า องค์กรประกอบที่มีผลกระทบต่อการจัดหลักสูตร Valley View School ระหว่างปี 1968-1969 และปี 1981-1982 คือ การปรับใช้แผนการปฏิบัติการของโรงเรียน ซึ่งในการไปทำแผนปฏิบัติการนั้น มีปัญหาเกี่ยวกับมีความยากในการปฏิบัติให้มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ขาด

หลักสูตรที่มีลักษณะ เฉพาะท้องถิ่น ประชาชนท้องถิ่นไม่มีการเรียกร้องเพื่อให้มีการจัดหลักสูตรสำหรับท้องถิ่นของตน และไม่มีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อปรับปรุงหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

จากงานวิจัยในต่างประเทศดังกล่าว สรุปได้ว่า เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาท้องถิ่นโดยอาศัยแนวการศึกษาทางชาติพันธุ์วิทยา และการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนการศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรของท้องถิ่น ซึ่งผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับการปรับใช้หลักสูตร และขาดหลักสูตรที่มีลักษณะ เฉพาะท้องถิ่น

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา ของครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย